

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра економіки та підприємництва ім. проф. І. М. Брюховецького

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітній ступінь – «Магістр»

**на тему: «СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ»**

Виконав:

Рик Олексій Юрійович
студент спеціальності
051 «Економіка»
ОП «Економіка місцевого розвитку »

Керівник:

Пилипенко Вячеслав Валентинович
Професор кафедри економіки та
підприємництва ім. проф. І.М. Брюховецького

Рецензент:

Суми – 2023

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет

Економіки і менеджменту

Кафедра

Економіки та підприємництва ім. проф.

І.М. Брюховецького

Освітній ступінь

Магістр

051 «Економіка» ОП «Економіка місцевого розвитку»

Спеціальність

Завідувач кафедри

« ____ » _____

Затверджую:

С. Терещенко

2022 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТА

Рика Олексія Юрійовича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Соціально-економічний розвиток територіальної громади

2. База практичного дослідження: Хмельівська ТГ

керівник роботи **Пилипенко Вячеслав Валентинович , к.е.н., професор**

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджена наказом по університету від _____

2023 р. № _____

3. Строк подання студентом закінченого проекту (роботи)

_____ грудня 2023 року

4. Вихідні дані до проекту (роботи):

праці вітчизняних і зарубіжних вчених, законодавчо-нормативна база, статистичні дані, стратегія розвитку територіальної громади до 2027 року, власні джерела

5. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

обґрунтовано теоретичні основи соціально-економічного розвитку територіальних громад в умовах децентралізації;

проаналізовано вплив географічного розташування громади на можливі напрями її соціально-економічного розвитку;

проаналізовано вплив демографічної ситуації громади на можливі напрями її соціально-економічного розвитку;

досліджено вплив наявної інфраструктури на можливі напрями соціально-економічного розвитку громади;

розроблено план соціально-економічного розвитку територіальної громади та розраховано ефективність його впровадження., що нами аналізується.

6. Дата видачі завдання

21 вересня 2022 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів підготовки кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення та затвердження теми дослідження, складання плану – графіку виконання роботи	вересень 2022 р.	виконано
2.	Підбір та аналіз літературних джерел, підготовка першого теоретичного розділу	жовтень - грудень 2022 р.	виконано
3.	Збір аналітичної інформації, обробка результатів дослідження та підготовка другого розділу роботи	травень-липень 2023 р.	виконано
4.	Підготовка третього розділу кваліфікаційної роботи	вересень - жовтень 2023 р.	виконано
6.	Підготовка висновків, пропозицій та узгодження з керівником	листопад 2023 р.	виконано
7.	Перевірка на автентичність, опрацювання зауважень керівника.	23 листопада 2023 р.	виконано
8.	Підготовка кінцевого варіанту кваліфікаційної роботи	10 грудня 2023 р.	виконано
9.	Рецензування кваліфікаційної роботи	1 – 5 грудня 2023 р.	виконано
10.	Представлення кваліфікаційної роботи на кафедрі, деканат	01 грудня 2023 р.	виконано
11.	Підготовка доповіді, презентації до кваліфікаційної роботи та її попередній захист	8-10 грудня 2023 р.	виконано
12.	Захист кваліфікаційної роботи	13 грудня 2023 р.	виконано

Студент _____

Рик О.Ю.

Керівник роботи _____

Пилипенко В.В.

Перевірку на автентичність проведено.

Баранік Н.М.

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

Лищенко М.О.

АНОТАЦІЯ

Рик О.Ю. «Соціально-економічний розвиток територіальної громади» - Рукопис

Кваліфікаційна робота на здобуття ОС «Магістр» за спеціальністю 051 «Економіка» ОП «Економіка місцевого розвитку», Сумський національний аграрний університет, Суми, 2023.

В умовах реалізації в Україні реформи децентралізації ключова роль в управлінні соціально-економічним розвитком територіальних громад належить місцевим органам самоврядування. Вони координують діяльність усіх господарських структур, зокрема і об'єктів соціальної інфраструктури, беруть участь у розробці та реалізації соціальних і виробничих проєктів, вирішують питання розподілу бюджетних коштів. Саме у віданні органів місцевого самоврядування знаходяться можливості створення сприятливих умов для стимулювання економічних процесів територіальних громадах; застосування інвестиційно-інноваційного механізму, розвитку суб'єктів господарювання усіх форм власності; сприяння зростанню зайнятості населення адміністративних утворень. Децентралізація передбачає передачу на регіональний рівень такої кількості повноважень, скільки місцева влада може прийняти задля виконання покладених на неї обов'язків, у тому числі у сфері надання публічних послуг та підвищення добробуту людей, що проживають на певній території. Найбільш цікавим для дослідження є економічний аспект децентралізації, питання – яким чином децентралізація може вплинути на стимулювання економічного розвитку територіальних громад в Україні. Від успішного вирішення цього питання залежить вихід країни з кризи, рівень соціально-економічної стабілізації та темпи економічного зростання добробуту місцевих громад, успіх регіонального розвитку в цілому. Така постановка проблеми свідчить про вагоме теоретичне та практичне значення дослідження впливу децентралізації на стимулювання економічного зростання територіальних громад в Україні. Сучасна адміністративно-фінансова та секторальна децентралізація передбачає реорганізацію майнових і фінансово-господарчих відносин у соціально-економічній сфері з метою підвищення доступності умов функціонування суб'єктів господарювання, що працюють в регіонах та покращення якості життя населення територіальних громад.

Незважаючи на фундаментальні методологічні та практичні дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених, що розглядають сутність, головні принципи та фактори соціально-економічного існування територій, багато проблем, що стосуються оцінки рівня їх стану і розвитку, розробки ефективних механізмів вдосконалення структурної політики органів місцевого самоврядування, пошуку і розвитку нових конкурентних можливостей територій в контексті децентралізації, залишаються маловивченими.

Ключові слова: розвиток, соціально-економічний розвиток, територіальна громада, децентралізація, регіон, механізм, органи місцевого самоврядування

SUMMARY

Ryk O.Y. "Socio-economic development of the territorial community" - Manuscript

Qualifying work for the Master's degree in the specialty 051 "Economics" OP "Economics of local development", Sumy National Agrarian University, Sumy, 2023.

In the context of the implementation of the decentralization reform in Ukraine, the key role in managing the socio-economic development of territorial communities belongs to local self-government bodies. They coordinate the activities of all economic structures, including social infrastructure facilities, participate in the development and implementation of social and industrial projects, and decide on the distribution of budget funds. It is the responsibility of local self-government bodies to create favorable conditions for stimulating economic processes in territorial communities; application of the investment and innovation mechanism, development of business entities of all forms of ownership; promoting the growth of employment of the population of administrative entities. Decentralization involves the transfer to the regional level of as many powers as the local government can accept in order to fulfill the duties assigned to it, including in the field of providing public services and improving the welfare of people living in a certain territory. The most interesting for research is the economic aspect of decentralization, the question is how decentralization can influence the stimulation of the economic development of territorial communities in Ukraine. The country's exit from the crisis, the level of socio-economic stabilization and the rate of economic growth of the well-being of local communities, and the success of regional development as a whole depend on the successful resolution of this issue. Such a statement of the problem indicates the significant theoretical and practical importance of the study of the impact of decentralization on stimulating the economic growth of territorial communities in Ukraine. Modern administrative-financial and sectoral decentralization involves the reorganization of property and financial-economic relations in the socio-economic sphere with the aim of increasing the accessibility of the operating conditions of business entities operating in the regions and improving the quality of life of the population of territorial communities. Despite the fundamental methodological and practical research of domestic and foreign scientists, which consider the essence, main principles and factors of the socio-economic existence of territories, there are many problems related to the assessment of the level of their condition and development, the development of effective mechanisms for improving the structural policy of local self-government bodies, the search and development of new competitive opportunities of territories in the context of decentralization, remain poorly studied

Keywords: development, socio-economic development, territorial community, decentralization, region, mechanism, local self-government bodies

ЗМІСТ	
СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ	
ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНО - ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	12
РОЗДІЛ 2. СТАН СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ХМЕЛІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	23
2.1 Вплив географічного розташування громади на соціально- економічний розвиток.....	23
2.2 Вплив демографічної ситуації громади на соціально-економічний розвиток	27
2.3 Вплив наявної інфраструктури на соціально-економічний розвиток громади	33
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ХМЕЛІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	42
3.1 Визначення перспективних шляхів соціально-економічного розвитку громади.....	42
3.2 Розробка плану соціально-економічного розвитку Хмельівської територіальної громади.....	46
3.3 Механізми реалізації перспективного Плану розвитку громади та його ефективність.....	53
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність дослідження обумовлена тим, що на даний час, при здійсненні на території України реформи децентралізації, основну роль в питанні забезпечення соціально-економічного розвитку об'єднаних територіальних громад відіграють органи місцевого самоврядування.

Їм доводиться забезпечувати координаційну діяльність серед всіх структур господарювання, у тому числі соціальної і громадської інфраструктури, приймати участь у розробленні та реалізації соціальних програм та виробничих проектів, вирішувати питання щодо забезпечення бюджету надходженнями та ефективно їх розподіляти.

В умовах, що склалися, саме громади мають можливість створити і забезпечити подальший розвиток усіх необхідних умов для стимулювання економічної діяльності на території органів місцевого самоврядування; розробити і втілити у життя інновації в механізмах інвестування; розвинути конкурентоспроможну середу для сталого розвитку суб'єктів господарювання не залежно від підпорядкування та відомчої належності; всебічно сприяти зростанню зайнятості громадян у відповідних регіонах.

Реформа децентралізація, заради того, щоб місцева влада могла забезпечити усі свої зобов'язання перед громадянами, у тому числі й тих, що мають на меті підвищити добробут населення та забезпечити його належним рівнем охоплення публічними послугами, передбачає передачу на місцевий рівень усієї повноти повноважень [1].

Дуже цікавим для здійснення досліджень питанням є економічний аспект децентралізації та те, яким чином реформування громад вплине на забезпечення стимулювання економіки як окремих регіонів, так і України в цілому.

Від можливості ефективного вирішення даного питання громадами залежить рівень соціального, економічного та гуманітарного благополуччя населення, швидкість виходу країни з кризового періоду та темпи її економічного розвитку [21].

Якщо подивитись на проблему під таким кутом, можна з'ясувати що питання дослідження впливу процесу децентралізації на зростання економічної діяльності об'єднаних територіальних громад має досить вагоме значення [2].

Реформа адміністративно-територіальної, секторальної та фінансової децентралізації, з метою покращення життя громадян, підвищення доступності різноманітних соціально-побутових, культурних та економічних благ, передбачає докорінну реструктуризацію майнових, фінансових та господарських відносин у соціально-економічній сфері.

Актуальність теми обумовлює й інтерес до неї у наукових колах. Зазначені проблеми соціально-економічного розвитку регіонів було досліджено у роботах таких зарубіжних вчених як Т. Веблен, Р. Коуз, Р. Солоу, П. Самуельсон, Д. Ромер та Р. Барро. Дуже вагомий вклад у розвиток вчення про економіку регіонів внесли й вітчизняні науковці: В. Васильєва [3], Е.Забарна [7], М. Михалюк [10], Н. Пак [14] та інші.

Попри те, що сутність, усі головні принципи, фактори соціального та економічного розвитку окремих територій та інші питання розвитку громад фундаментально досліджені вітчизняними і зарубіжними вченими, багато проблемних питань щодо розробки ефективних механізмів удосконалення структури громад, оцінки стану їх розвитку та пошук нових можливостей для їх піднесення в умовах реформи децентралізації потребують додаткового вивчення.

Мета і завдання дослідження. Метою написання кваліфікаційної магістерської роботи є узагальнення впливу процесів децентралізації на соціально-економічний розвиток територіальних громад в Україні на прикладі Хмельівської територіальної громади. Для досягнення цієї мети були поставлені та вирішені такі завдання:

- обґрунтовано теоретичні основи соціально-економічного розвитку територіальних громад в умовах децентралізації;
- проаналізовано вплив географічного розташування громади на можливі напрями її соціально-економічного розвитку;

- проаналізовано вплив демографічної ситуації громади на можливі напрями її соціально-економічного розвитку;
- досліджено вплив наявної інфраструктури на можливі напрями соціально-економічного розвитку громади;
- обґрунтовано перспективні шляхи соціально-економічного розвитку Хмельівської громади на 2024 – 2025 рр.;
- розроблено план соціально-економічного розвитку територіальної громади та розраховано ефективність його впровадження.

Об’єктом дослідження є процеси соціального та економічного розвитку громади в умовах децентралізації.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні особливості соціально-економічного розвитку територіальної громади в умовах децентралізації..

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою дослідження слугували фундаментальні розробки вчених і практиків з проблем соціально-економічного розвитку територіальних громад. Теоретична значимість полягає в уточненні теоретичних положень та методичних основ формування плану соціально-економічного розвитку громади. В роботі використано наступні методи: *історико-економічний метод* – при аналізі теоретичних та методологічних основ дослідження проблеми; *метод порівняльного аналізу* - при аналізі показників динаміки та ефективності аналізу потенціалу розвитку територіальної громади; *монографічний метод* – для оцінки побудови плану соціального і економічного розвитку ТГ; *розрахунковий метод* – для визначення показників ефективності індикаторів економічного і соціального розвитку ТГ; *абстрактно-логічний* – для розробки шляхів покращення соціально-економічного розвитку ТГ.

Джерелами для написання кваліфікаційної магістерської роботи слугували законодавчі акти, монографії, публікації вітчизняних та зарубіжних вчених, стратегія розвитку Хмельівської Тг на період до 2027 року.

Наукова новизна одержаних результатів. Виконане дослідження дало змогу сформулювати, доповнити, систематизувати та узагальнити теоретичне розуміння соціально-економічного розвитку ТГ в умовах децентралізації.

До найбільш важливих результатів, що характеризують новизну дослідження можна віднести розробку плану соціального та економічного розвитку ТГ на період 2024 -2025 рр з розрахунком економічного ефекту щодо його реалізації.

Практичне значення одержаних результатів. Застосування розроблених пропозицій дозволить на більш високому методичному рівні вирішувати проблеми соціально-економічного розвитку ТГ в умовах децентралізації. Практичне значення результатів дослідження полягає у виробленні методичних підходів до розробки планів соціально-економічного розвитку територіальних громад.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна магістерська робота є результатом особистого наукового дослідження. Основні положення магістерської роботи, висновки і пропозиції отримані автором самостійно.

Апробація результатів дослідження. Основні результати досліджень пройшли апробацію і відобразилися у розділі НДР кафедри 0121U111386 на тему: «Соціально-економічний розвиток підприємництва в аграрній сфері»

Структура і обсяг роботи. Основний зміст роботи викладений на 65 сторінках комп'ютерного тексту. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 35 найменувань.

РОЗДІЛ 1

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Соціально-економічне зростання кожного конкретного регіону в складі країни вносить значний та унікальний вклад у соціальне, економічне, культурне та політичне життя держави. Таким чином, розвиток регіонів, як окремих компонентів і невід'ємних частин цілісного утворення, представляє собою один із ключових інтересів самої держави.

Акумуляція сильних економічних аспектів управління в межах регіонів формує економічний комплекс всієї країни. Таким чином, зміцнення економічного зростання кожного окремого регіону призводитиме до збільшення економічного потенціалу держави в цілому [3].

Стимулюючи економічну активність, можна підвищити рівень благополуччя місцевого населення. Це пов'язано з тим, що економічний розвиток у регіоні створює передумови для збільшення доходів громадян, поліпшення якості освіти, медичного обслуговування, а також культурного рівня та політичної свідомості, сприяючи піднесенню рівня самоповаги [4].

На сьогоднішній день найактуальнішими проблемами розвитку соціально-економічної сфери об'єднаних територіальних громад є:

1. Неузгодженість існуючої владно-територіальної структури в країні з сучасними вимогами до ефективного господарювання та забезпечення ефективної публічної влади.
2. Недостатня активність фінансового стимулювання соціально-економічного розвитку місцевих громад [5].
3. Низький рівень наявності в громадах кваліфікованого кадрового потенціалу.
4. Територіально непоінформована та недоцільна система розташування об'єктів громадської та соціальної інфраструктури.

5. Відсутність систематизованої структури власності, включаючи власність на об'єкти громадського призначення, інфраструктурні об'єкти, місця для відпочинку та інше.

6. Низька якість надання послуг місцевими органами самоврядування населенню.

Прийняття в 2014 році законів України, таких як "Про добровільне об'єднання територіальних громад", "Про співробітництво територіальних громад", "Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин", "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи", "Про військово-цивільні адміністрації", а також загальної Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, визначило напрямок для сталого соціально-економічного розвитку територій країни та створило можливість для них здійснити фінансову децентралізацію [7, 8, 9, 10, 11, 12].

Відповідно до рішення Верховної Ради України від 17 липня 2020 року, а саме "Про утворення та ліквідацію районів", в Україні на сьогоднішній момент припинено існування 490 колишніх районів і створено 136 нових [13]. Безпосередньо Урядом схвалені плани на майбутнє стосовно формування територій 1470 об'єднаних територіальних громад, які будуть життєздатними, охоплюючи всі 24 області по всій їх території.

З метою забезпеченості соціально-економічного розвитку території, Концепцій реформування місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні передбачено реалізацію наступних заходів та напрямів:

- проведення фінансових трансфертів безпосередньо між державним бюджетом та бюджетами громад;
- використання зборів і податків, які збираються на підвідомчій території, як основного джерела фінансування для забезпечення фінансової спроможності громад на виконання ними власних повноважень;

- акумулювання в місцевих бюджетах частини прибуткового податку протягом п'яти років з моменту створення юридичної особи на підвідомчій території, враховуючи дату інвестування;
- надання об'єднаними територіальними громадами можливості регулювати ставки місцевих зборів і податків;
- упрощення процедур отримання кредитів та запозичень з метою запобігання банкрутства комунальних об'єктів, що дозволяє місцевим органам самоврядування залучати додаткові кредитні ресурси для інвестиційного розвитку;
- впровадження програмно-цільового методу для підвищення прозорості та ефективного використання коштів в бюджетах громад;
- створення матеріальної бази для територіальних громад шляхом об'єднання комунального майна, яке перебуває у спільній власності селищ, сіл, міст, району, області, включаючи земельні ресурси та міцну податкову основу.
- надання органу місцевого самоврядування права управління земельними ресурсами на підвідомчій території, можливість об'єднання, у межах співробітництва, із прилеглими громадами, а також консолідація ресурсів для вирішення спільних проблемних питань. Також передбачено можливість надання взаємної допомоги між громадами та забезпечення населення сусідніх громад публічними послугами [14].

За шість років, використовуючи інструментарій та положення, які надані Концепцією та відповідним законодавством, було успішно здійснено добровільне об'єднання громад, у результаті чого 4882 органи місцевого самоврядування були об'єднані в 1469 територіальних громад (далі - ОТГ). З цієї кількості, у 1438 вже відбулись перші вибори в ОТГ, які були призначені Центральною виборчою комісією та відбулися 25 жовтня 2020 року [15].

На 1 вересня 2022 року частка площі новостворених ОТГ від загальної площі держави становить приблизно 47%. Крім того, у громадах та містах обласного підпорядкування проживає 70% населення всієї України. У 2022 році фінансування заходів, пов'язаних із соціально-економічним розвитком регіонів,

здійснювалось з Державного бюджету та склало 101,9 мільярдів гривень (рис. 1.1).

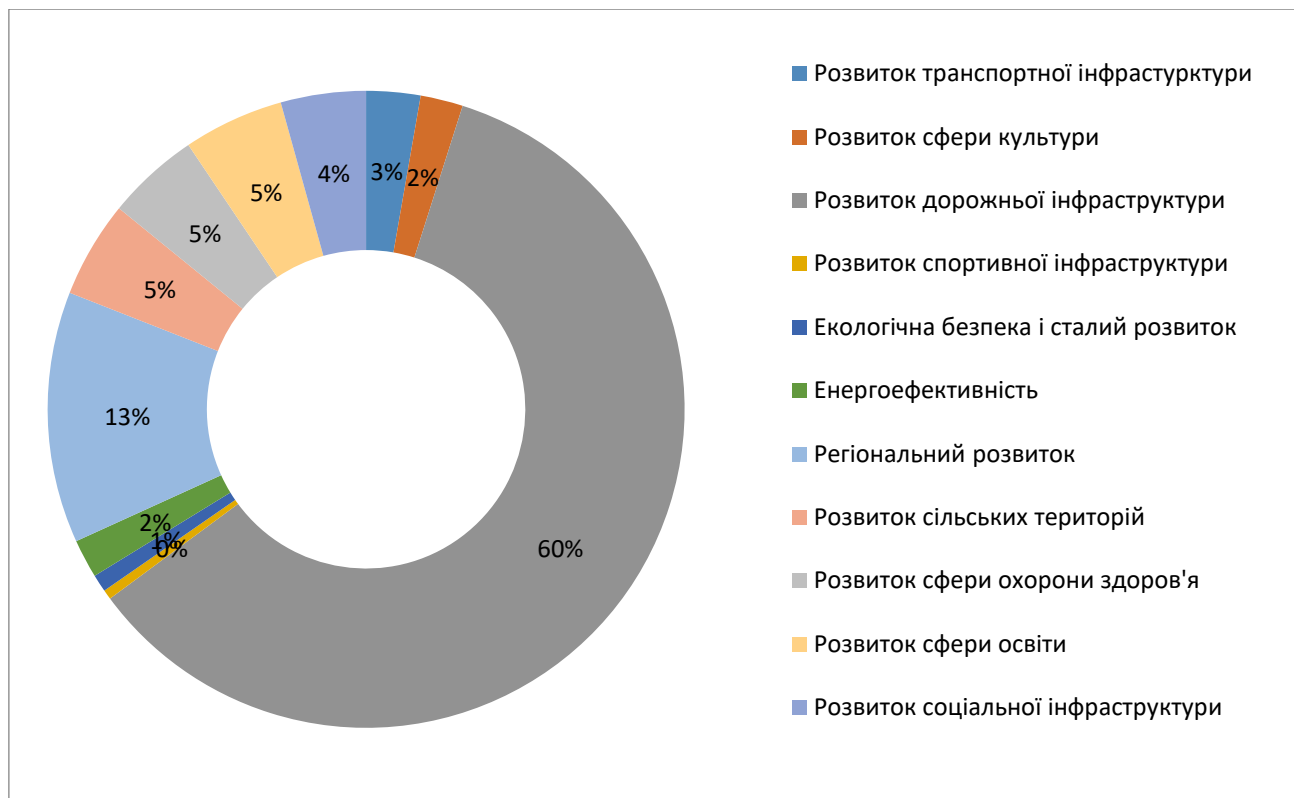

Рисунок 1.1 – Державна підтримка соціально-економічного розвитку територій у 2022 році, млрд грн.

*Джерело: сформовано автором [17]

З цієї суми 61,1 мільярда гривень було спрямовано на будівництво і відновлення транспортної інфраструктури, 13 мільярдів витрачено на розвиток регіонів, 5,2 мільярда було виділено для розвитку освітньої сфери, 5 мільярдів на розвиток територій сільського господарства, 4,4 мільярда було спрямовано на розвиток соціальної інфраструктури, 2,8 мільярда витрачено на реалізацію проектів, пов'язаних із транспортною інфраструктурою, 2,2 мільярда було призначено для закладів культури, 2 мільярда виділено на заходи з підвищення енергоефективності, а 0,9 мільярда — на заходи з охорони навколишнього середовища [16].

Ефективне функціонування органів місцевого самоврядування під час проведення реформи децентралізації повинно бути забезпечене стійкою ресурсною та фінансовою базою, яка дозволяє реалізовувати якісний соціально-

економічний розвиток власних територій. Зі змінами у податковому та бюджетному законодавстві, введеними з 1 січня 2015 року, громади отримали значно більше фінансових ресурсів. Конкретно для об'єднаних територіальних громад були виділені ресурси, які раніше належали містам обласного значення. Наприклад, вони отримали 60% податку на доходи фізичних осіб у свій місцевий бюджет для виконання власних повноважень. Крім того, на місцевому рівні лишаються гроші, які надходять від податку на прибуток підприємств і фінансових установ комунальної власності; єдиного податку та майнового податку (земля, нерухомість, транспорт). Це призвело до значного зростання доходів загального фонду, що відзначається визначним збільшенням при розрахунку на одного мешканця ОТГ (див. рис. 1.2).

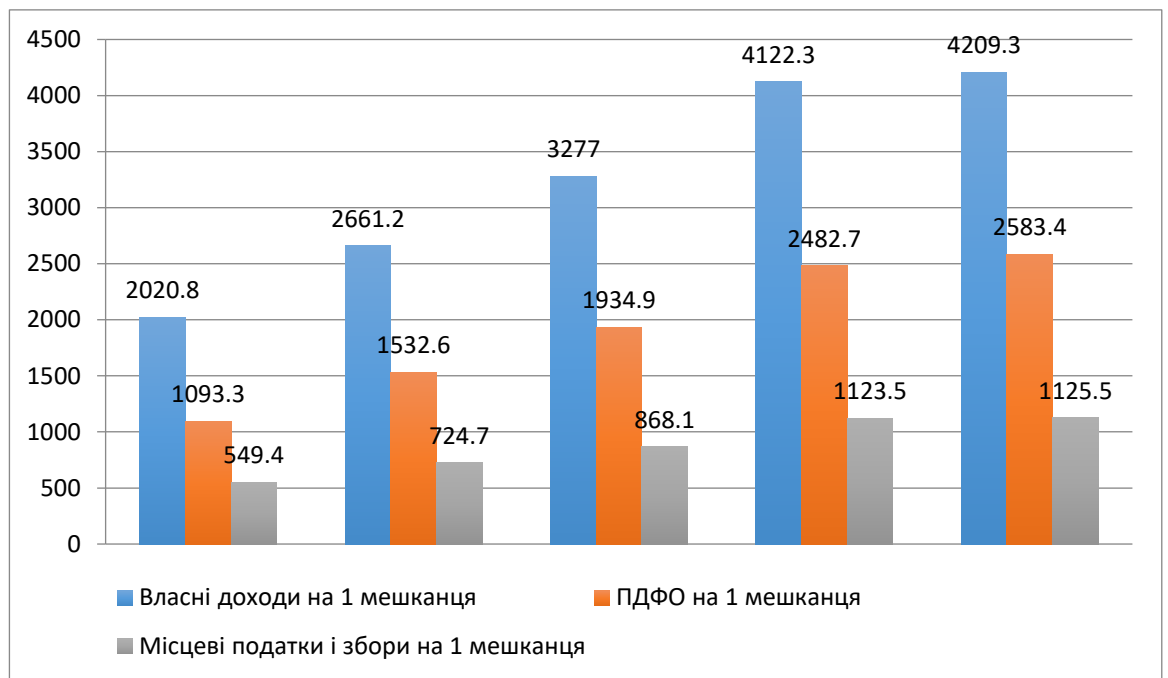

Рисунок 1.2 – Зростання рівня доходів загального фонду бюджетів на 1 мешканця за січень-липень 2018-2022 рр., % та грн.

*Джерело: сформовано автором [16]

Крім того, громадам було доручено право складання своїх бюджетів, незалежно від прийняття закону про Державний бюджет. Суттєвим є те, що громади здобули можливість налагодження прямих фінансових відносин з державним бюджетом. Це спростило процедуру отримання ними відповідних

дотацій, медичних, освітніх субвенцій та інших форм фінансової підтримки. Раніше такі прямі фінансові взаємодії з Державним бюджетом мали винятково бюджети обласного та районного підпорядкування, а також бюджети міст обласного значення.

Виконані реформи призвели до значного поліпшення. Власні доходи бюджетів місцевого самоврядування в період з 2014 по 2020 рік зросли на понад 230 мільярдів гривень (з 68,6 млрд. грн. до 267 млрд. грн., див. рис. 1.3). Цей значний приріст ресурсів суттєво вплинув на досягнення громадами результативних показників розвитку підпорядкованих територій [17].

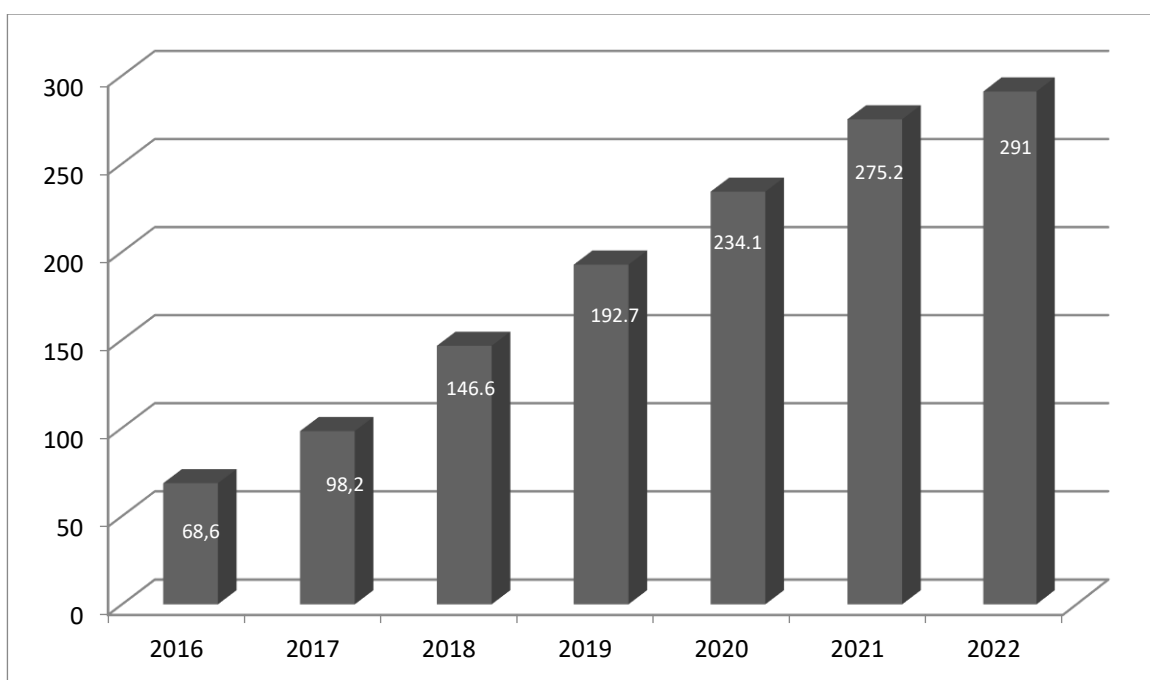

Рисунок 1.3 – Власні доходи загального фонду місцевих бюджетів, млрд грн.

*Джерело: сформовано автором [16]

Освоєння цієї ініціативи призвело до значного підвищення доходів загального фонду місцевих бюджетів у 2016 році - зростання на 29 мільярдів гривень або 44% в порівнянні з 2016 роком. А в 2021 році цей приріст склав 206,6 мільярдів гривень, що в чотири рази перевищує показники 2016 року. Покращення фінансових можливостей громад не єдиний позитивний аспект реформ в бюджетному законодавстві. ОТГ отримали можливість залучати

зовнішні кредити та самостійно вибирати установи для обслуговування коштів місцевого бюджету.

Передача влади у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства відбулася в рамках децентралізації, що дозволило органам місцевого самоврядування самостійно встановлювати політику по містобудуванню. Після прийняття законів про децентралізацію повноважень та регулювання земельних відносин громадам надається право власного розпорядження землями за межами населених пунктів. Законодавство, прийняте Верховною Радою України, визначає можливість передачі частини повноважень з надання базових адміністративних послуг, таких як реєстрація нерухомості, бізнесу та місця проживання особи, на рівень громад [16].

Укріплення ресурсних потенціалів територіальних громад є однією з цілей реформи децентралізації в Україні. В межах основних елементів ресурсного забезпечення громад великий акцент робиться на людських ресурсах та трудовому потенціалі території. Розвиток цих компонентів є результатом стратегії регулювання зайнятості населення ОТГ та конкурентоздатності місцевого ринку праці.

Проблеми економічного розвитку громад часто виникають через їхню пасивність у використанні інструментів для стимулювання праці забезпечення місцевого населення. Ці інструменти можуть бути як прямими (наприклад, розробка стратегічно-цільових документів, укріплення інституційної співпраці у сфері зайнятості, створення нових робочих місць), так і непрямими (заохочення підприємницького середовища, впровадження моніторингу якості професійної підготовки.). Дослідження проблем зайнятості на місцевому рівні ґрунтується на результатах соціологічного опитування голів ОТГ з Центральних частей України, яке проводилося у квітні-травні 2022 року, а також на матеріалах всебічного аналізу ОТГ "Огляд державних інвестицій для місцевого економічного розвитку в об'єднаних територіальних громадах". Це дослідження було проведено за підтримки Програми "U-LEAD з Європою" у 2022 році.

Таблиця 1.1 – Узагальнені проблеми зайнятості в ОТГ центральних областей України та можливі шляхи для вирішення

№ з/п	Проблеми	Труднощі вирішення	Пріоритети покращення ситуації
1	Умови, які ускладнюють трудове влаштування та розвиток трудового потенціалу.	Обмежена увага об'єднаних територіальних громад (ОТГ) до стратегічного планування та прогнозування їхнього розвитку.	Створення, втілення та оприлюднення планів зайнятості. Формулювання розвиткових цілей, включаючи заходи для активізації зайнятості.
2	Низький рівень конкурентоспроможності місцевих ринків праці і неефективна зайнятість	Затримка у рості підприємництва та у створенні нових місць для працевлаштування	Підтримка ініціатив у створенні нових підприємств у промисловості та відновлення неактивних об'єктів. Сприяння розвитку кооперативного руху в сільському секторі
		Проблема браку власних фінансових ресурсів у громад та впровадження стимулів для сприяння розвитку бізнесу.	Розширення засобів підтримки розвитку бізнесу з урахуванням усвідомлення владними органами об'єднаних територіальних громад пріоритетності орієнтації на розвиткові цілі.
		Недостатній досвід представників влади ОТГ у сприянні активізації щодо зайнятості населення певної місцевості	Фокус на розробці стратегічних та оперативних засобів для підтримки зайнятості населення. Створення інформаційно-аналітичної підтримки процесу працевлаштування в об'єднаних територіальних громадах.
3	Відсутність якісного обліку населення (демографічні характеристики, показники добробуту і мобільності)	Низька політична воля з боку центральних органів влади щодо якісного статистичного супроводу державно-управлінських процесів	Забезпечення повного обліку кількості та структури людських ресурсів та їх відображення публічних сайтах
4	Зовнішня та внутрішня міграція	Відсутність офіційної статистики по внутрішній міграції в територіальних громадах	Оцінка мобільного населення ОТГ та їх середовища проживання

*Джерело: власна розробка

Виявлено, що більшість ОТГ в Україні стикаються з труднощами у сфері зайнятості та створення нових робочих місць. Аналіз отриманих результатів

дозволив узагальнити основні проблеми та висунути пропозиції щодо їх вирішення (табл. 1.1).

На місцевому рівні стикаємося зі значущим викликом – обмеженими можливостями щодо зайнятості населення. Низька ефективність робочого процесу у мешканців призводить до численних проблем розвитку громад. Серед них основними є зростання безробіття та соціальної напруги, пов'язаної зі зменшенням економічної активності та участі населення в громадських ініціативах, стратегічному плануванні, розвитку та реалізації проектів. Також відзначається зниження рівня валового виробництва та продуктивності праці, обумовлене неефективним використанням трудових ресурсів. Масова міграція з громади призводить до збільшення демографічного тиску на наявне працездатне населення, оскільки найактивніші громадяни залишають її, а зворотньо прибуває менш активне та менш захищене населення.

Наслідки демографічних втрат та явища «вимивання» населення, можливість для капіталізації трудового потенціалу в ОТГ зменшується, що загрожує загальній перспективі економічного росту.

Об'єднані територіальні громади (ОТГ) у чотирьох центральних регіонах в основному мають значно менші показники зайнятості, ніж середня державна величина (табл. 1.2). Наприкінці 2022 року у громадах, що були об'єктом дослідження, рівень працевлаштованих по договору коливався від 38,1% до 44,4%, а самостійно працевлаштованих осіб було лише від 3,6% до 4,9%. Ці показники свідчать про проблеми в ефективності зайнятого місцевого населення.

Таблиця 1.2- Рівень офіційної зайнятості в ОТГ Центральної України у 2022р

Громади	Частина працевлаштованого населення		Частина самостійно працевлаштованих	
	%	Відношення до середнього значення	%	Відношення до середнього значення
Вінницька область	39,2	0,92	3,6	0,48
Кіровоградська область	44,4	1,05	4,9	0,65
Полтавська область	43,1	1,02	3,8	0,51
Черкаська область	38,1	0,90	3,7	0,49
Середнє значення в цих регіонах	42,4	х	7,5	х

*Джерело: систематизовано автором на основі [24]

На території об'єднаних територіальних громад центральних областей України відзначається повільний розвиток бізнесу: лише в 11,7% громад створено нові промислові об'єкти, у 14,7% - нові фермерські господарства, у 6,5% - сільськогосподарські кооперативи, а у сфері рекреації і туризму було засновано всього 2 підприємства. Очікуємо, що кількісно нових закладів громадського харчування, торгівлі, які були створені на момент проведення опитування у 44,2% громад, в подальшому збільшиться. Розвиток високорівневого інформаційного забезпечення зайнятості населення є ще одним важливим засобом створення ефективного середовища для працевлаштування мешканців громад.

Міські та селищні громади виявили вищий рівень відповідного забезпечення, однак лише дві сільські ОТГ Черкаська область (Ліпнявська та Селищенська) вказали на наявність ведення реєстру людських ресурсів, а одна сільська громада Кіровоградська область (Велико-северинівська) - на наявність стратегічної програми зайнятості.

Таблиця 1.3 – Інструменти активізації зайнятості місцевого населення України

№ з/п	Зміст	Частка ОТГ, які використовують інструмент, %	Потенціал покращення інструментарію
1	Започаткування співпраці о ОТГ	88,3	Постійна взаємодія, розробка та впровадження проєктів
2	Організація громадських робіт	85,9	Оплата за виконані роботи
3	Популяризація серед членів Отг участі в грантах і проєктах	81,8	Підтримка ініціаторів проєктів
4	Розробка стратегії зайнятості населення	47,4	Впровадження стратегічного планування
5	Курси по започаткуванню та впровадженню бізнесу	42,9	Розповсюдження інформації та практичного досвіду з ініціювання власного бізнесу з метою підтримки економічної активності мешканців
6	Впровадження кооперації	28,6	Поширення концепції співпраці та просування сучасного кооперативного руху

*Джерело: систематизовано автором на основі [24]

Для оцінки досвіду органів місцевого самоврядування у справі активізації зайнятості населення вивчено, які інструменти вони використовували до цього моменту (див. табл. 1.3). Зазвичай це включає в себе співпрацю з громадами місцевих служб зайнятості.

Об'єднані територіальні громади повинні спрямовувати свою діяльність на сприяння розвитку та акцентувати увагу на підтримці бізнесу, підприємництва та зайнятості. Ураховуючи окремість кожної громади, їм слід адаптувати політику зайнятості до внутрішніх умов. Пропозиції з щодо розвитку зайнятості для різних категорій громад можуть включати такі аспекти: громади повинні фокусуватися на стратегічних цілях та акцентувати увагу на питаннях розвитку бізнесу та зайнятості; враховувати існуючі умови, мають застосовувати свої особливості при формулюванні політики зайнятості.

РОЗДІЛ 2

СТАН СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ХМЕЛІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1 Вплив географічного розташування громади на соціально-економічний розвиток

Проведені місцеві виборів 2020 році призвели до створення Хмельівської селищної територіальної громади на нових територіальних засадах. Під час першої установчої сесії були визначені повноваження голови та 22 депутатів, а також обрано секретаря ради.

Відповідно до Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні", селищний голова зобов'язаний подавати звіт про виконану роботу з моменту створення громади. Для новоутвореної громади рік 2021 виявився продуктивним за новим територіальним форматом.

Сформована громада несе велику відповідальність, оскільки вона отримала повноваження та ресурси, які раніше належали районній державній адміністрації. Загальна характеристика Хмельівської селищної територіальної громади наведена в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Загальна характеристика Хмельівської ТГ на 01.01.2022

Загальна площа території (км ²)	Кількість населення, тис. осіб	Кількість виборців, тис. осіб	Кількість населених пунктів	Кількість міськрад	Кількість старостинських округів	Кількість сільських рад
387,5	5397	7,059	25	0	5	1

*Джерело: систематизовано автором на основі [29]

Дані таблиці 2.1 свідчать про те, що ТГ Хмельівська знаходиться на території Роменського району. Загальна площа громади становить 387, 5 км². На території громади проживає 5397 тис. жителів. Територіально громада налічує

25 населених пунктів та має п'ять старостинських округів, а саме: Хустянський, Сулимівський, Смілівський, Дібрівський та Басівський та одну сільську раду.

Площа Роменського району, на території якого розміщується Хмелівська об'єднана територіальна громада, становить 1,9 тис. кв. км. Межує з районом – Лохвицьким Полтавської області на півдні, Срібнянським і Талалаївським Чернігівської області на заході, Конотопським, Буринським і до недавнього самостійними Недригайлівським і Липоводолинським (які ввійшли тепер до складу одного району) – на сході.

До складу Хмелівської ОТГ входить Хустянський, Сулимівський, Смілівський, Дібрівський та Басівський старостинські округи.

Хустянський старостинський округ об'єднує в собі с. Хустянка, с. Ярове, с. Харченко, с. Шкуматове.

Сулимівський старостинський округ - с. Заклимок, с. Сулими, с. Коновали.

Смілівський старостинський округ - с. Сміле, с. Червоне.

Дібрівський старостинський округ - с. Діброва, с. Дзеркалька, с. Володимирівка, с. Федотове, с. Хрещатик, с. Косарівщина.

Басівський старостинський округ - с. Басівка, с. Бессарабка, с. В-Бутівка, с. Заріччя, с. Пшінчене, с. Гаї, с. В-Будки, с. Залуцьке, с. Вошилиха.

Відстань від населених пунктів Хмелівської ОТГ до районного центру (м. Ромни) коливається від 15 км до 40 км, до обласного центру (м. Суми) орієнтовано 100-130 км.

По території Роменського району проходить колія Південної залізниці, що з'єднує Роменщину з Кременчуком, Бахмачем, Мінськом, Санкт-Петербургом.

Через район пролягають автомобільні шляхи з Києва та Полтави до Сум та Курська і перетинають територію магістральні нафтопроводи та потужні лінії електропередач.

Центр району – місто Ромни – стародавнє місто, з багатою історією, засноване 1100 років тому, знаходиться за 100 км. від обласного центру – м. Суми, та за 272 км. від м. Києва. Характеристики географічних меж

розташування Хмелівської селищної територіальної громади подано в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1- Географічне розташування Хмелівської Територіальної громади

№ з/п	Населений пункт	Загальна площа території (км ²)	Кількість населення	Кількість виборців
	Всього	323,4	5554	4547
1	с. Хмелів	58,83	1098	871
2	с. Заклимок	12,3	100	83
3	с. Басівка	10,85	247	215
4	с. Бессарабка	10,81	73	64
5	с. В-Бутівка	6,04	79	69
6	с. Заріччя	4,48	15	10
7	с. Пшінчине	5,43	28	26
8	с. Гаї	12,10	450	377
9	с. В-Будки	6,53	103	92
10	с. Залуцьке	0,66	15	7
11	с. Вошилиха	11,00	101	89
12	с. Сміле	69,82	1275	1016
13	с.Червоне	4,68	80	82
14	с. Сулими	21,2	283	230
15	с. Коновали	17,6	153	127
16	с. Хустянка	3,8	409	308
17	с. Харченки	1,97	100	80
18	с.Ярове	1,28	100	88
19	с. Шкуматове	0,24	10	4
20	С-ще Діброва	13,02	270	231
21	с. Дзеркалька	11,00	242	203
22	с. Володимирівка	5,8	112	101
23	с. Федотове	1,15	1	1
24	с.Хрещатик	19,82	143	117
25	с.Косарівщина	13,05	67	56

*Джерело: систематизовано автором на основі [29]

З наведених даних можемо констатувати, що найбільшими населеним пунктами Хмелівської ОТГ, за площею території, є села Сміле та Хмелів. Найменшими – с. Шкуматове та с. Залуцьке. За кількістю населення найбільшими є села Сміле та Хмелів. Найменшими – с. Федотове та Шкуматове.

На території Хмелівської громади працюють сільськогосподарські підприємства, приватні сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства та агрохолдинги.

Таблиця 2.3- Представництва сільськогосподарських підприємств в територіальній громаді станом на 01.01.2023 року

ТОВ	Фермерські господарства	Інші
Калина	Лаванда -С	Універсал
Ромни –Інвест	Сатурн 2018	
Дружба нова	Гай	
Райз Північ (Буринський осередок)	Кузнецов Дмитро	
Урожайна країна	Рубін	
Аквітан		
Агрогамма		
7	5	1
13		

*Джерело: систематизовано автором на основі [29]

Дані таблиці 2.3 свідчать про те, що на території підприємства знаходяться 13 сільськогосподарських підприємств. У підприємницькій діяльності бере участь 264 особи, які зареєстровані.

Рисунок 2.1- Структура сільськогосподарських підприємств громади, станом на 01.01.2023 року

*Джерело: систематизовано автором на основі [29]

У Хмелівській громаді існує офіційна символіка, яка була схвалена рішенням Десятої сесії Хмелівської селищної ради восьмого скликання від 11 серпня 2021 року під назвою "Про затвердження символіки Хмелівської селищної ради Сумської області". Герб, прапор і гімн громади були вибрані в результаті відкритого конкурсу. Презентація цих символів відбулася 23 серпня на заходах, що відзначали День громади.

2.2 Вплив демографічної ситуації громади на соціально-економічний розвиток

Демографічна обстановка у будь-якій країні визначає процес відтворення населення в просторовому і часовому аспектах. Забезпечення умов для розвитку національного населення України розглядається як один із найважливіших національних інтересів у стратегічних принципах державної політики та національної безпеки. Демографічний чинник виступає ключовим для забезпечення стабільного та безпечного розвитку країни, а проблеми оптимального демографічного розвитку повинні розглядатися як першочергові завдання для держави, що виступає і як фактор, і як результат її функціонування. Розвиток трудового потенціалу та обсяг сукупного національного доходу залежать від демографічних показників працездатного населення і динаміки демографічного розвитку. Аналіз поточної демографічної ситуації та її динаміки в останні роки вказує на існування в Україні, поряд із соціально-економічними проблемами, серйозної демографічної кризи.

Дані таблиці 2.4 свідчать про те, що загальна кількість жителів, яка проживає на території Хмелівської громади становить 5897 осіб. З попередніх таблиць маємо інформацію про те, що громада налічує 5 страстинських округів. Найбільшу питому вагу по кількості населення яке проживає становить Смілівський С.О. – 26%. Хмелівський та Басівський СО відповідно становлять 20% та 19%. В останні три роки чисельність населення в територіальній громаді

має тенденцію до скорочення., а саме 500 осіб покинули територію громади не враховуючи війни.

Таблиця 2.4– Динаміка чисельності населення в розрізі старостинських округів

Старостинський округ (населений пункт) назва	Площа землі		Чисельність населення						Відхилення чисельності 2022 р. від 2020 р.	
	км ²	%	2020 р.		2021р.		2022 р.		Абсолютне, осіб	Відносне, %
			Кількість, осіб	Питома вага, %	Кількість, осіб	Питома вага, %	Кількість, осіб	Питома вага, %		
Хмелів	58,83	18,2	1175	19,9	1151	19,7	1090	19,7	-8,5	-7,2
Хустянський СО	7,29	2,2	650	11,0	635	10,9	610	11,3	-40	-6,1
Хустянка	3,80	х	422	х	409	х	405	х	х	х
Ярове	1,28	х	126	х	122	х	97	х	х	х
Харченко	1,97	х	97	х	100	х	98	х	х	х
Шкуматове	0,24	х	5	х	4	х	10	х	х	х
Суліміський СО	51,1	15,8	504	8,5	566	9,7	423	7,8	-81	-16,8
Заклимок	12,3	х	108	х	109	х	99	х	х	х
Сулими	21,2	х	317	х	294	х	275	х	х	х
Коновали	17,6	х	179	х	163	х	49	х	х	х
Смілівський СО	74,50	23,1	1567	26,6	1531	26,2	1339	24,8	-228	-14,6
Сміле	69,82	х	1475	х	1444	х	1260	х	х	х
Червоне	4,68	х	92	х	87	х	79	х	х	х
Дібрівський СО	63,84	19,7	841	14,3	835	14,3	832	15,4	-9	-1,1
Діброва	13,02	х	268	х	270	х	273	х	х	х
Дзеркалька	11,00	х	250	х	242	х	240	х	х	х
Володимирівка	5,80	х	112	х	112	х	110	х	х	х
Федотове	1,15	х	1	х	1	х	1	х	х	х
Хрещатик	19,82	х	143	х	143	х	142	х	х	х
Косарівщина	13,05	х	67	х	67	х	66	х	х	х
Басівський СО	67,90	21,0	1160	19,7	1132	19,2	1103	20,5	-57	-4,9
Басівка	10,85	х	260	х	258	х	245	х	х	х
Бессарабка	10,81	х	80	х	76	х	72	х	х	х
В-Бутівка	6,04	х	78	х	81	х	77	х	х	х
Заріччя	4,48	х	11	х	10	х	15	х	х	х
Пшінчене	5,43	х	31	х	28	х	28	х	х	х
Гаї	12,10	х	467	х	466	х	449	х	х	х
В-Будки	6,53	х	103	х	97	х	102	х	х	х
Залуцьке	0,66	х	10	х	10	х	15	х	х	х
Воцилиха	11,00	х	120	х	106	х	100	х	х	х
Разом	323,46	100,0	5897	100,0	585	100,0	5397	100,0	-500	-8,5

*Джерело: систематизовано автором на основі [29]

Найбільший відтік населення відбувається саме в Смілівському СО. До чинників, які продовжують зміцнювати деформацію, слід віднести такі як:

депопуляція, високий рівень старіння населення, низький рівень народжуваності, спотворення принципів шлюбно-сімейних відносин у дусі духовно-ціннісного розвитку, погіршення стану здоров'я та скорочення середньої тривалості життя, міграційний відтік найактивнішої молоді, руйнування сільського розселення і інші подібні чинники.

Негативні соціально-демографічні тенденції виникли в умовах нестабільності у функціонуванні системи регіонального та місцевого управління, а також у формуванні та збільшенні їхнього фінансового потенціалу. Державним, регіональним та місцевим органам управління слід акцентувати свої зусилля на досягненні мет цілей децентралізаційної реформи:

а) гарантування сільському населенню доступних та якісних послуг, які можна отримати найближче до місця проживання;

б) створення сприятливих умов для економічного розвитку нових територій;

в) використання владних повноважень органами місцевого самоврядування, передбачених положеннями Закону України "Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)".

Статеві-вікова структура населення представляє собою значущий демографічний показник, який дозволяє здійснити аналіз демографічних тенденцій та зробити прогнози щодо можливих змін у динаміці чисельності населення у майбутньому. Ця структура є результатом особливостей народжуваності і смертності в конкретних історичних умовах процесів репродукції населення. Статеві та вікова структура населення формується під впливом трьох основних факторів: співвідношення чисельності народжених хлопчиків і дівчаток (відоме як вторинне співвідношення статей); вікової різниці у смертності між чоловіками і жінками; складу мігрантів за статтю та віком. Проаналізуємо населення громади за цією ознакою в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Розподіл населення Хмельівської ОТГ за статтю і віком станом на 01.01.2022 року

Стать, кількість осіб	Хмельівський СО	Басівський СО	Смілівський СО	Сулімівський СО	Хустянський СО	Дібрівський СО
-----------------------	-----------------	---------------	----------------	-----------------	----------------	----------------

	Чисельність, осіб	Питома вага, %	Чисельність, осіб	Питома вага, %	Чисельність, осіб	Питома вага, %	Чисельність, осіб	Питома вага, %	Чисельність, осіб	Питома вага, %	Чисельність, осіб	Питома вага, %
Чоловіки - всього	519	46,0	518	46,8	724	47,9	231	42,4	155	42,8	414	49,6
в тому числі віком 0-17	84	7,4	87	7,9	97	6,4	21	3,9	19	5,3	57	6,8
- 18-39	204	18,1	144	13,0	142	9,4	66	12,1	43	11,9	143	17,1
- 40-59	144	12,8	153	13,8	193	12,8	75	13,8	47	12,9	125	15,0
- 60 +	87	7,7	134	12,1	292	19,3	69	12,6	46	12,7	89	10,7
Жінки - всього	609	54,0	589	53,2	786	52,1	314	57,6	207	57,2	421	50,4
в тому числі віком 0-17	76	6,7	80	7,2	108	7,2	26	7,8	27	7,5	69	8,3
- 18-39	172	15,3	136	12,2	169	11,2	89	16,3	39	10,8	113	13,5
- 40-59	180	16,0	168	15,2	224	14,8	101	18,5	68	18,8	107	12,8
- 60 +	181	16,0	205	18,6	285	18,9	98	18,0	73	20,1	132	15,8
Разом	1128	100,0	1107	100,0	1510	100,0	545	100,0	362	100,0	835	100,0

*Джерело: систематизовано автором на основі [29]

Дані таблиці 2.5 свідчать про те, що в громаді проживаючих чоловіків і жінок у процентному співвідношенні порівну. Така тенденція по всіх старостівським округам зберігається. Проте, у віці від 18 до 39 років чоловіків в громаді більше ніж жінок. У віці 40 -59 років чоловіків в структурі громади знову порівно. У віці 60 і старше жінок в половину більше ніж чоловіків. Хоча така тенденція зберігається до війни. Отже, статево-вікова структура є особливим відображенням всіх демографічних, соціальних, економічних і політичних процесів з одного боку, а з іншого боку, є передумовою для формування економічного, інтелектуального і політичного розвитку будь-якої громади. Таким чином, вона залишається актуальним напрямом досліджень. Все вищесказане підтверджує необхідність вдосконалення як програми громади щодо демографічної політики, так і обласних програм соціально-економічного розвитку. В таблиці 2.6 проаналізуємо рівень зайнятості жителів громади в розрізі старостівських округів.

Таблиця 2.6 – Рівень зайнятості працездатного населення (2022 р.)

Старостинський округ	Кількість населення віком понад 17 років	Кількість зайнятого	Питома вага зайнятого
----------------------	--	---------------------	-----------------------

	Всього	в т.ч. 60 +	питома вага, %	населення, осіб	населення в загальній кількості, %
с. Хмелів	968	268	27,7	698	72,1
Хустянський СО	316	119	37,7	367	90,0
Сулимівський СО	498	167	33,5	322	64,7
Смілівський СО	1305	577	44,2	638	48,9
Дібрівський СО	709	221	31,2	491	69,3
Басівський СО	940	339	36,1	604	64,3
Разом	4736	1691	35,7	3120	65,9

*Джерело: систематизовано автором на основі [29]

Так, в Сулимівському СО найбільший рівень зайнятості населення серед всієї територіальної громади, яка нами аналізується, і становить 90%. Достатній рівень зайнятості показує С. Хмелів, як адміністративний центр громади, Дібрівський, Сулимівський та Басівський СО. В цілому по громаді рівень зайнятості населення становить майже 66%.

Таблиця 2.7 – Динаміка і структура трудової участі населення за сферами зайнятості

Галузь (сфера) діяльності	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022р. від 2020р., ±
	Кількість, осіб	Питома вага, %	Кількість, осіб	Питома вага, %	Кількість, осіб	Питома вага, %	
Сільське господарство	462	16,1	461	15,8	458	15,8	-4
Промисловість	90	3,2	89	3,1	87	3,0	-3
Торгівля	68	2,4	69	2,4	69	2,4	+1
Транспорт, зв'язок	56	1,9	55	1,9	54	1,9	-2
Бюджетна сфера	485	16,9	482	16,6	480	16,6	-5
Державне управління	31	1,1	30	1,0	32	1,1	+1
Освіта	145	5,0	144	4,9	142	4,9	-3
Охорона здоров'я	148	5,1	144	4,9	146	5,0	-2
Колективні, громадські та особисті послуги	24	0,8	26	0,9	30	1,0	+6
Інша	1366	47,5	1412	48,5	1402	48,3	+36
Разом	3004	100,0	2962	100,0	3120	100,0	+25

*Джерело: систематизовано автором на основі [29]

Дані таблиці 2.7 свідчать трудову зайнятість жителів громади у виробничих процесах з метою отримання коштів для своєї життєдіяльності та розвитку громади. Враховуючи кількість працездатних громадян громади

прийшли до висновку, що найбільше членів громади зайняті в аграрному секторі та в бюджетній сфері відповідно становлять 16%, і це цілком виправдано. Бо в громаді знаходяться 13 сільськогосподарських підприємств різної форми власності і структури адміністративні, без яких життєдіяльність громади не можлива. В промисловості зайнято лише 3% працездатного населення громади. В освіті і медицині зайнято по 5% від працездатного населення громади. Торгівля представлена 2% працездатного населення громади.

В цілому керівництву необхідно створювати умови для розвитку приватного підприємництва, створення кооперативів та об'єктів соціальної інфраструктури для покращення якості життя членів громади.

Таблиця 2.8 – Динаміка і структура працездатного населення за рівнем освіти

Рівень освіти	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхиленн я 2021 р. від 2019 р., ±
	Кількість, осіб	Питом а вага, %	Кількість, осіб	Питом а вага, %	Кількіст ь, осіб	Питом а вага, %	
Без освіти	8	0,3	6	0,2	4	0,1	-4
Початкова	28	0,9	25	0,8	20	0,6	-8
Середня	2185	69,5	2176	69,4	2186	70,1	+1
Середня спеціальна	458	14,6	455	14,5	446	14,3	-12
Вища	462	14,7	472	15,1	464	14,9	+2
Разом	3141	100,0	3134	100,0	3120	100,0	-21
в тому числі зайнято в суспільній діяльності	2875	х	2912	х	2878	х	+3
Частка зайнятого населення від працездатног о	х	91,5	х	92,9	х	92,2	+0,7 п.п.

*Джерело: систематизовано автором на основі [29]

Після аналізу рівня зайнятості в громаді виявлено критичний стан. Для подолання цієї ситуації важливо розробити програму підтримки зайнятості населення на території громади. Основні напрями цієї програми повинні включати:

- Установлення ефективного співробітництва з представниками

великого аграрного бізнесу для гарантування соціальної захищеності населення.

➤ Створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього підприємництва.

Для забезпечення спроможності громади важливо розуміти стратегічне значення розвитку кадрового потенціалу як ключового фактору для досягнення сталого розвитку. Аналіз динаміки та структури населення за рівнем освіти представлено в таблиці 2.8. Серед працездатного населення вищу освіту мають 15 %, середню спеціальну освіту теж 15%. Без освіти в громаді працює менше 1% працездатного населення. Отже у громади є кадровий потенціал для соціального і економічного розвитку.

2.3 Вплив наявної інфраструктури на соціально-економічний розвиток громади

Соціальну інфраструктуру, розвиток сільських територій та сільське господарство слід сприймати як системне явище, оскільки ці категорії об'єднують усе, що функціонує в них у різних формах. Це стосується територій будь-якого масштабу, зокрема Хмельівської громади.

Пасажирський транспорт є головною складовою складного комплексу забезпечення життєвих потреб населення у населених пунктах, забезпечуючи стабільну роботу та взагалі вдовольняючи транспортні потреби господарства громади та її мешканців. Траса Ромни – Конотоп проходить через територію Хмельівської ОТГ. Дороги з твердим покриттям в громаді потребують невідкладного вдосконалення, оскільки знаходяться у незадовільному стані. Не всі населені пункти громади мають можливість скористатися громадським транспортом. Це пов'язано з різними причинами, такими як поганий стан доріг, неповна компенсація від держави за проїзд пільгових категорій та низька кількість пасажирів. У зв'язку з цим перевізники відмовляються обслуговувати деякі маршрути, що викликає негативну реакцію серед громадськості.

На території Хмельівської ОТГ не має комунальних підприємств. Громада не має власності на комунальний житловий фонд. Система каналізації також відсутня.

Професія поштового працівника відіграє значущу роль у нашому повсякденному житті та в житті територіальної громади. З часом змінюються технології, приходять нові технічні засоби.

Таблиця 2.9 – Стан поштового зв'язку на території громади

	Назва	Місце знаходження	Кількість клієнтів
1	Хмельівське відділення зв'язку	с. Хмельів	669
2	Басівське відділення зв'язку	с. Басівка,	392 закрито
3	Гаївське відділення зв'язку	с. Гаї	450 закрито
4	Смілівське ВПЗ ПАТ «Укрпошта»	с. Сміле,	920
5	Сулимівське відділення зв'язку	с. Сулими,	420 закрито
6	Хустянське відділення зв'язку	с. Хустянка	414 закрито
7	Дібрівське відділення зв'язку	Селище Діброва	340 закрито

*Джерело: систематизовано автором на основі [29]

Навіть з урбанізацією інтернету та поширенням електронної пошти багато з нас зберігають традиційний звичай перевірки звичайної поштової скриньки. З великим задоволенням отримують новий випуск газети чи журналу, а також "живий" лист, а також пенсії в територіальних громадах. Дані таблиці 2.9 свідчать про те, що на території громади є 7 відділень зв'язку. Але відкритими є відділення, що знаходяться в селах: Хмельів та Сміле, в інших стростинських округах поштові відділення закриття, причиною є зменшення кількості населення, які обслуговували закриті відділення. Банківські відділення відсутні на території Хмельівської ОТГ. Усі населені пункти громади мають доступ до інтернет-зв'язку.

Ефективне функціонування соціальної сфери вимагає належної соціальної інфраструктури. Роль соціальної інфраструктури полягає в сприянні інтеграції інтересів господарюючих суб'єктів та державних структур у системі

обслуговування різних секторів економіки. Соціальна інфраструктура слугує основою для формування людського капіталу, а розвиток цієї інфраструктури є однією з першочергових задач, яку вирішується в межах соціально-економічної політики держави, регіону та територіальної громади. Успіх розвитку територіальної громади залежить не лише від наявності розвиненої соціальної інфраструктури, але й від здатності громади перетворити її в актив для розвитку. Це передбачає підвищення ефективності управління, узгодження інтересів усіх зацікавлених сторін щодо визначення напрямків розвитку та пошуку ефективних форм їх взаємодії.

Таблиця 2.10 – Забезпеченість громади медичними закладами, школами, відділеннями зв'язку в розрізі ОС

СО	ДНЗ	Медичний заклад	Населений пункт	Відділення зв'язку	Освітня школа
Хмелів	+	Сільська лікарська амбулаторія Аптека	с. Хмелів	+	+
Басівський	-	ФАП	с. Басівка	+	-
	+	ФП	с. Гаї	+	+
Смілівський	-	Мед амбулаторія, ЗПСМ Аптека	с. Сміле	+ Укрпошта	+
Сулимівський	-	ФАП	с. Сулими	+	-
Хустянський	+	ФАП	с. Хустянка	+	+
Дібрівський	-	ФП	с-ще Діброва	+	+
		ФП	с. Дзеркалька	-	-
		ФП	Володимирівка		
		ФП	с. Хрещатик		
		ФП	с.Косарівщин а		

*Джерело: систематизовано автором на основі [29]

Дані таблиці 2.10 свідчать про те, що на території Хмелівської ТГ знаходяться дві поліклініки, що відносяться до загальної практики в сімейній медицині, чотири Фельдшерсько-акушерські пункти (ФАП), дві аптеки та п'ять фельдшерських пунктів. Кожен старостівський округ обладнаний відділом зв'язку, у трьох з шести старостівських округів, включаючи село Хмелів, існують дитячі дошкільні заклади. Також у цих округах, за винятком Сулимівського та Дібрівського, функціонують освітні школи (ліцеї). Проблемою у розвитку територіальних громад є недостатня розвиненість та застарілість соціальної

інфраструктури, яка не відповідає демографічній ситуації та фінансовим можливостям для її утримання місцевою владою.

Таблиця 2.11 - Загальноосвітні школи Хмелівської ОТГ

	Назва	Місце знаходження	Факт	План	Кількість викладачі в	Кількість техн. персоналу
1	Хмелівський НВК	с. Хмелів,	101	350	18	6
2	Гаївський ліцей	с. Гаї	31	100	11	5
3	Смілівський ліцей імені Феодосія Сахна	вул. Шкільна, 8	56	440	20	11
4	Хустянський НВК	с. Хустянка,	35	35	13	
5	Дібрівський навчально- виховний комплекс	Селище Діброва,	72	320	16	7

*Джерело: систематизовано автором на основі [29]

Аналізуючи отримані дані, відзначаємо, що в громаді функціонує 5 закладів загальної середньої освіти, обслуговується 295 учнів. Хустянський навчально-виховний комплекс повністю завантажений відповідно до розрахункової кількості. Смілівський ліцей імені Феодосія Сахна та Дібрівський навчально-виховний комплекс є найменш завантаженими з відповідними показниками 12,7% та 22,5%. Загальна кількість вчителів загальноосвітніх шкіл складає 78 осіб. Для впровадження Концепції "Нова українська школа" у навчальних закладах Хмелівської сільської ради протягом 2021 року використовувалися кошти державної субвенції у сумі 173629 грн. та місцевого бюджету у розмірі 282832 грн. У кожному закладі було придбано інтерактивні дошки, ноутбуки та багатофункціональні пристрої. Згідно угод, укладених з компанією "Гамаюн", перші класи освітніх закладів були оснащені дитячими меблями та навчальним обладнанням.

Було проведено велику роботу щодо інтеграції відділу освіти, культури, туризму, молоді та спорту до єдиної державної електронної бази даних з освітніх питань (ЄДЕБО), а також створено базу даних із підпорядкованими закладами освіти у інформаційній системі управління освітою (ІСУО).

Були оформлені необхідні документи для переоформлення ліцензій на здійснення освітньої діяльності. Згідно з розпорядженням голови Сумської обласної державної адміністрації від 27.10.2021 р. № 659-ОД "Про переоформлення ліцензій на провадження освітньої діяльності закладів освіти Сумської області", всі освітні заклади Хмелівської громади отримали право на здійснення освітньої діяльності.

У 2021 році учні навчального закладу середньої загальної освіти приймали участь у Всеукраїнських олімпіадах з різних предметів. 47 учнів були представниками на II етапі Всеукраїнських учнівських олімпіад з української мови та літератури, історії, біології, географії, фізики, математики, хімії та інформаційних технологій. Особливо відзначається активна участь учнів Хмелівського та Смілівського ліцеїв.

Всі учні загальноосвітніх навчальних закладів мають 100% забезпеченість підручниками. Було організовано своєчасне замовлення підручників для учнів 4 та 8 класів, проведено дворівневий відбір та належним чином оформлено документацію. На даний момент підручники для вказаних класів були отримані та внесені до електронних баз даних в рамках програми "КУРС: Школа" для закладів освіти. Всі учні загальноосвітніх навчальних закладів мають 100% забезпеченість підручниками. Було організовано своєчасне замовлення підручників для учнів 4 та 8 класів, проведено дворівневий відбір та належним чином оформлено документацію. На даний момент підручники для вказаних класів були отримані та внесені до електронних баз даних в рамках програми "КУРС: Школа" для закладів освіти. У школах наявно 58 персональних комп'ютерів, що становить 85% від визначеної потреби. Відповідно до рішення Кабінету Міністрів України від 21.04.2021 р. № 430 "Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на заходи, спрямовані на боротьбу з гострим респіраторним захворюванням COVID-19, спричиненим коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідками під час навчального процесу у закладах загальної середньої освіти", а також листа Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 13.07.2021 р. № 03.2-13/5418 "Про

розподіл коштів субвенції", було виділено 144288 грн. з обласного бюджету та 16032 грн. з місцевого бюджету на закупівлю ноутбуків. Здобувачі освіти Смілівського ліцею отримали 7 ноутбуків, а учні Хустянського ліцею отримали 1 ноутбук.

Таблиця 2.12- Дошкільні навчальні заклади

	Назва	Місце знаходження	Кількість дітей	Викладачі персонал	Техн. Персонал	
1	Хмельівський НВК	с. Хмельів,	20	4	2	-
2	Гаївський дитячий садок «Колосок»	с. Гаї	6	3	4	
3	Хустянський НВК	с. Хустянка,	11	1	1	-

*Джерело: систематизовано автором на основі [29]

Аналіз наданих даних в таблиці 2.12 свідчить про існування трьох дошкільних навчальних закладів на території Хмельівської ОТГ. Загальна кількість дітей, які навчаються, складає 37 осіб. У цих закладах працює 8 вихователів і 7 співробітників технічного персоналу.

Слід відзначити, що на території Хмельівської ОТГ відсутні середньо-професійні та професійно-технічні училища, спеціалізовані школи та інтернати/дитячі будинки.

Здоров'я дітей тісно пов'язане з збалансованим харчуванням, тому відділом освіти, культури, туризму, молоді та спорту, спільно з навчальними закладами, проводиться робота з привертання якнайбільше учнів до харчування. Усі учні 1-4 класів, діти-сироти, діти, які позбавлені батьківського піклування, особи з низьким рівнем забезпечення, а також діти батьків-учасників АТО та ООС отримують безкоштовне одноразове гаряче харчування. За рахунок коштів місцевого бюджету 50% вартості обідів забезпечуються учні 5-11 класів. Діти дошкільних закладів користуються 3-разовим харчуванням, при цьому батьківська доплата становить лише 40%.

В навчальних закладах було проведено навчання для персоналу харчоблоків з урахуванням вимог при впровадженні системи НАССР. Під час укладання угод із постачальниками продуктів основна увага приділяється належному наявності дозвільних документів. Всі постачальники мають

відповідні експлуатаційні дозволи, акти на проведення планового (позапланового) заходу державного контролю (інспектування) щодо дотримання операторами ринку вимог законодавства про харчові продукти, а також сертифікати НАССР на систему управління безпечністю харчових продуктів. Окрім того, наявні акти за результатами проведення заходів державного контролю у формі аудиту щодо постійно діючих процедур, ґрунтованих на принципах НАССР.

В усіх установах видані директиви щодо впровадження НАССР і створення робочих груп з управління безпекою під час впровадження цієї системи. Складено комплекс офіційних документів із вимогами до безпеки та якості харчових продуктів, розроблено необхідні форми для відсутніх документів і схвалено розподіл обов'язків серед членів робочої групи. Ці члени здійснюють аналіз небезпечних факторів з метою виявлення недоліків, які слід усунути, зменшити до прийняттого рівня або запобігти їх появі для забезпечення виробництва безпечних харчових продуктів.

Рішенням сесії Хмельівської сільської ради від 27.08.2021 року було виділено кошти у розмірі 570 тис. грн., включаючи субвенцію з обласного бюджету у розмірі 500 тис. грн., для закупівлі двох твердопаливних котлів для Хмельівського ліцею. Згідно із вимогами Закону України "Про публічні закупівлі", відділ освіти, культури, туризму, молоді та спорту Хмельівської сільської ради оголосив відкриті торги на закупівлю двох твердопаливних котлів для ліцею 17.08.2021 року через електронний майданчик. Аукціон відбувся 2.09.2021 року і взяли участь три учасники. Згідно умов укладеного договору з переможцем, ПП "Альтеп-Центр", були придбані котли "АльтепБио" (з основним видом палива – тріска) та "АльтепБиоЮни" (основне паливо – дрова, вугілля) на загальну суму 564300 грн. За рахунок фінансування з бюджету Хмельівської ОТГ був розроблений проєкт щодо встановлення вказаних котлів. Відділом ОКТМС був проведений моніторинг потреби у дровах на опалювальний сезон 2021-2022 років, який становив 1867 м3, при цьому залишок від минулого року склав 433,8 м3, що становить близько 23% від потреби.

На 7 червня 2021 року був організований аукціон відкритих торгів на закупівлю 1000 м3 дров на загальну суму 700 тис. грн. На даний момент було доставлено 841 м3 дров, при цьому з урахуванням залишку від минулого року це становить 1182,4 м3, або приблизно 63% від загальної потреби. Згідно укладеного договору, постачальник дотримається зобов'язань та доведе ще 159 м3 дров.

Таблиця 2.13 – Торговий сектор територіальної громади

Форма	Кількість	Місце знаходження	Форма власності
Продовольчі	17	Майже всі населенні пункти громади	Приватна
Непродовольчі	2	Хустянка, Діброва	Споживче товариство
Змішані	13	Сулими, Коновали, Ярове , Сміле	Приватна, оренда
Всього	32	х	х

*Джерело: систематизовано автором на основі [29]

Хмелівська об'єднана територіальна громада (ОТГ) має великий потенціал для розвитку туризму, який, у свою чергу, потребує додаткового фінансування з боку громадського бюджету та зовнішніх джерел. Основним фактором сприяння розвитку туризму є природне оточення, таке як річка, ліси та заповідник. В результаті ефективної взаємодії селищної ради та місцевих приватних підприємців була організована імплементація освітлення на громадських місцях. Всього було придбано та встановлено 8 вуличних ліхтарів на сонячних батареях.

Також громада підтримала реалізацію програми "Активні парки – локації здорової України" від Президента України. З метою облаштування такого парку було здійснено закупівлю матеріалів на суму 25 тис. гривень та забезпечено їх встановлення.

Туристичний потенціал Хмелівської ОТГ підтримується також історичною спадщиною. Недалеко від неї розташоване село Пустовійтівка, де розташовані музей Петра Калнишевського, Свято-Троїцька церква та архітектурна пам'ятка – вітряк.

Головні потреби мешканців територіальної громади спрямовані, передусім, на поліпшення якості та доступності соціальних послуг. При розгляді

основних проблем отримання соціальних послуг населенням можна виокремити наступні аспекти:

- значна частина соціальних послуг характеризується низькою якістю та не відповідає встановленим стандартам, які часто є застарілими;
- доступність послуг ускладнюється низькою фінансовою здатністю територіальних громад, слабко розвинутою інфраструктурою установ соціальної сфери та непокращеним транспортним сполученням;
- мережа недержавних установ соціальної сфери слабко розвинена, що призводить до відсутності конкуренції, яка могла б сприяти розширенню асортименту та підвищенню якості послуг.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ХМЕЛІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

3.1 Визначення перспективних шляхів соціально-економічного розвитку громади

Для обґрунтування перспектив соціального та економічного розвитку конкретної громади слід вивчити і проаналізувати різноманітні джерела інформації, такі як паспорт територіальної громади, програми розвитку, містобудівна документація та звіти голови перед населенням. Мета проведеного аналізу, за допомогою SWOT-методології, це розробка і визначення сильних і слабких сторін, а також встановлення можливостей і загроз розвитку громади. Отримані результати можуть бути представлені у вигляді таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 - Аналіз факторів, що впливають на розвиток Ямпільської селищної ради

СИЛЬНІ СТОРОНИ	СЛАБКІ СТОРОНИ
1	2
Умови, що сприяють розвитку сільського господарства, включають наявність земель, призначених для сільськогосподарського використання, та належної транспортної інфраструктури для перевезення сільськогосподарської продукції. Особливо важливими є наявність залізничних зупинок і зручне розташування відносно європейського маршруту E101.	Дорожнє покриття перебуває в неприйнятному стані, що ускладнює належний зв'язок між сільськими населеними пунктами та районним/обласним центром.
Існування інвестиційно привабливих об'єктів, а саме Роменський молокозавод та завод СБК – Ромни, характеризується наявністю відповідних виробничих приміщень, потужностей та ресурсів.	Інтенсивна міграція призводить до нерівноваги між доступністю та попитом на робочі місця.
Знаходження маленьких підприємств, які можуть надавати комунальні послуги	Присутність інженерних мереж, які в значній мірі потребують ремонту або заміни, а також існування неорганізованих сміттєзвалищ.

Продовження таблиці 3.1

1	2
---	---

Щільна система торгових закладів свідчить про наявність можливостей для зростання малого та середнього бізнесу.	Присутність неофіційних операцій підприємств і низький рівень зайнятості молоді, обмежені надходження до місцевого бюджету, низька активність в інвестиціях і зменшення реального рівня доходів громадян.
Територія, де відсутні забруднення від виробництва важкої промисловості, і наявні невикористані землі, збережені в екологічно чистому стані.	Майже не представлені підприємства готельного та ресторанного бізнесу
Забезпечена належною кількістю кваліфікованого персоналу в установах культури.	Обмежена матеріально-технічна оснащеність бібліотек і клубних закладів.
Жваве культурне та мистецьке життя.	Відмінність у виявленні ініціативи з боку підприємців для розширення сфери виробництва та переробки, обмежений рівень співпраці, і відсутність готельних підприємств.
Наявність шкіл, дитячих садочків та об'єктів позашкільної освіти	Обмежений обсяг використання освітніх установ, особливо в сільських районах.
Наявність медичних установ, які готові надавати лікувальні послуги на різних рівнях.	Обмеженість числа лікарів у медичних установах, що означає низький рівень укомплектованості.
МОЖЛИВОСТІ	ЗАГРОЗИ
Збільшення привабливості для інвестицій та сприяння розвитку малого та середнього бізнесу.	Нестабільна геополітична ситуація в країні, присутність збройного конфлікту на її території, обмеження через карантинні заходи у зв'язку з пандемією та зниження купівельної спроможності населення.
Стимулювання туристичної сфери та розширення можливостей культурно-розважальної індустрії.	
Розширення виробництва у сільському господарстві та фермерському секторі.	Міграція працездатного населення та молоді для працевлаштування, а також недолік регулювання земельних відносин.
Розвиток та модернізація громадської інфраструктури шляхом будівництва нових та реконструкції застарілих об'єктів, фінансована за рахунок участі в загальнодержавних програмах та залучення інвестицій через співпрацю з міжнародними грантовими організаціями.	Зменшення власних доходів, що надходять до бюджету місцевої громади, та скорочення витрат за загальнодержавними програмами.

*Джерело: власна розробка

Після аналізу отриманих даних можна встановити глибокий зв'язок між поточним станом громади, факторами, що уповільнюють її розвиток, та основними завданнями, які слід вирішити для сприяння розвитку громади.

Таблиця 3.2 - Сценарії розвитку територіальної громади

Сценарій	Зміст
Песимістичний	Використання природно-ресурсного потенціалу території як сировинної бази відбувається через передачу більшої частини сільськогосподарських земель в оренду або суборенду великим аграрним холдингам - результат, місцеве фермерство та сільськогосподарське виробництво поступово зникають, що призводить до зменшення зайнятості мешканців у цьому секторі; призводить до зростання рівня міграції працездатного населення, «вимирання» сільських населених пунктів і зменшення загальної чисельності населення громади; скорочення мережі освітніх та медичних закладів.
Оптимістичний	Система диференційованого сільськогосподарського виробництва включає не лише вирощування сировини, а й її подальшу переробку. У цьому процесі беруть участь не лише великі агрохолдинги, але й малі місцеві агрофірми та фермерські господарства, між якими встановлений високий рівень співпраці. Це сприяє створенню значної кількості робочих місць, підвищенню рівня доходів мешканців, що в свою чергу впливає на позитивні тенденції у трудовій міграції і зростанні доходів до місцевого бюджету. Такий підхід значно розширює можливості громади у створенні комфортного соціально-економічного середовища для мешканців. Додатково, відведення та благоустрій земель рекреаційного призначення для розвитку туризму також є важливим елементом. Конкурентоспроможний та ефективний бізнес в громаді сприятиме позитивному іміджу регіону та стане катализатором соціально-економічного розвитку.
Реалістичний	Створений конкурентоспроможний бізнес, ефективна взаємодія між сільськогосподарськими виробниками, фермерськими господарствами, а також малим і середнім підприємництвом вже налагоджені. Забезпечено привертання інвесторів, місцевих підприємців та громадськості для створення комфортного економічного середовища у громаді. Громада також бере участь в реалізації міжнародних грантів для розбудови привабливості інфраструктурних об'єктів.

*Джерело: власна розробка

Очевидно, що однією з головних задач є зниження рівня безробітності серед населення, зокрема, шляхом підтримки малих та середніх підприємств, фермерських господарств, сільськогосподарських підприємств, а також

особистих селянських господарств. Необхідно пам'ятати і про важливість розвитку адекватної соціально-побутової інфраструктури, такої як якість дорожнього покриття, покращення медичного обслуговування, розбудова розгалуженої мережі та удосконалення технічної бази існуючих закладів культури і дозвілля, а також забезпечення належного рівня благоустрою населених пунктів. Що стосується менш очевидних аспектів, враховуючи географічне розташування громади та відсутність великих промислових підприємств, які можуть призводити до забруднення навколишнього середовища, перспективним стає розвиток туризму і пов'язаного з цим готельного та торгівельного бізнесу. Один з найбільш серйозних чинників, що становить загрозу для розвитку підпорядкованої території, полягає в трудовій міграції працездатного населення та молоді за межі громади. Це не лише призводить до дефіциту на ринку праці, але й загалом погіршує демографічну ситуацію.

Враховуючи вищезазначене, можна висунути наступні варіанти перспективного розвитку території (табл.3.2)

Перспективними напрямками для соціального та економічного розвитку громади виходячи з побудованих вище сценаріїв можуть бути:

- Впровадження заходів для збільшення інвестиційної привабливості території, зокрема, шляхом формування конкурентоспроможного бізнес-середовища, що сприятиме укріпленню малого та середнього підприємництва.
- Застосування можливостей для комфортного та безпечного проживання у населених пунктах селищної ради за допомогою розвитку належної інфраструктури на території громади.
- Зростання людського потенціалу через надання належного рівня медичних послуг, забезпечення якісної освіти та розваг для мешканців громади.

Всі перераховані вище напрями забезпечують комфортний та стабільний розвиток Хмелівської територіальної громади, яка знаходиться в Роменському районі Сумської області і яка має потенціал для розвитку.

3.2 Розробка плану соціально-економічного розвитку Хмельівської територіальної громади

Згідно до Методичних рекомендацій, розробку плану соціально-економічного розвитку громади рекомендується розпочати з ідентифікації відповідного структурного підрозділу громади, який буде призначено головним розробником. Зазвичай таким структурним підрозділом буде той який відповідає за реалізацію політики економічної та інвестиційної діяльності на території громади. Для забезпечення врахування інтересів різних зацікавлених сторін громади (громадських організацій, представників асоціацій органів місцевого самоврядування, інших юридичних або фізичних осіб), відповідальному розробнику слід сформувати робочу групу для розробки відповідного плану, залучивши до неї найвідповідальніших представників. Один із варіантів приблизної та упрощеної моделі плану соціально-економічного розвитку Хмельівської територіальної громади може бути наступним:

1. Вступ, обґрунтування перспективного плану соціального та економічного розвитку громади.

План розвитку соціально-економічного сектору Хмельівської селищної ради було складено відповідно до законодавства України, зокрема, відповідно до Закону "Про добровільне об'єднання територіальних громад" та Закону "Про засади державної регіональної політики". При цьому враховані вказівки, встановлені наказом Міністерства регіонального розвитку від 30.03.2016 року № 75, який затвердив методичні рекомендації щодо створення та впровадження прогностичних та програмних документів соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади. Мета розробки плану полягає у створенні оптимальної адміністративно-територіальної та соціально-економічної структури громади, що буде взаємодіяти з загальним економічним простором України та забезпечувати ефективне управління регіоном. Під час розробки плану було проведено аналіз розвитку населених пунктів, які входять до складу Хмельівської об'єднаної територіальної громади, за попередніх років, і були визначені цілі та завдання розвитку на наступний період. В підготовці плану брали участь представники всіх населених пунктів громади, підприємницьких

структур, виконавчих органів, структурних підрозділів місцевого самоврядування і з представників громадських організацій. Фінансовий план заходів буде забезпечуватись через кошти селищного, обласного та державного бюджетів, а також інших джерел, що не суперечать чинному законодавству. У разі потреби обсяги фінансування та конкретні заходи можуть бути уточнені, змінені та доповнені згідно з рішенням сесії Хмельівської селищної ради.

2. Аналітична частина:

2.1. *Географічне положення* Хмельівської селищної територіальної громади, опис прилеглих територій.

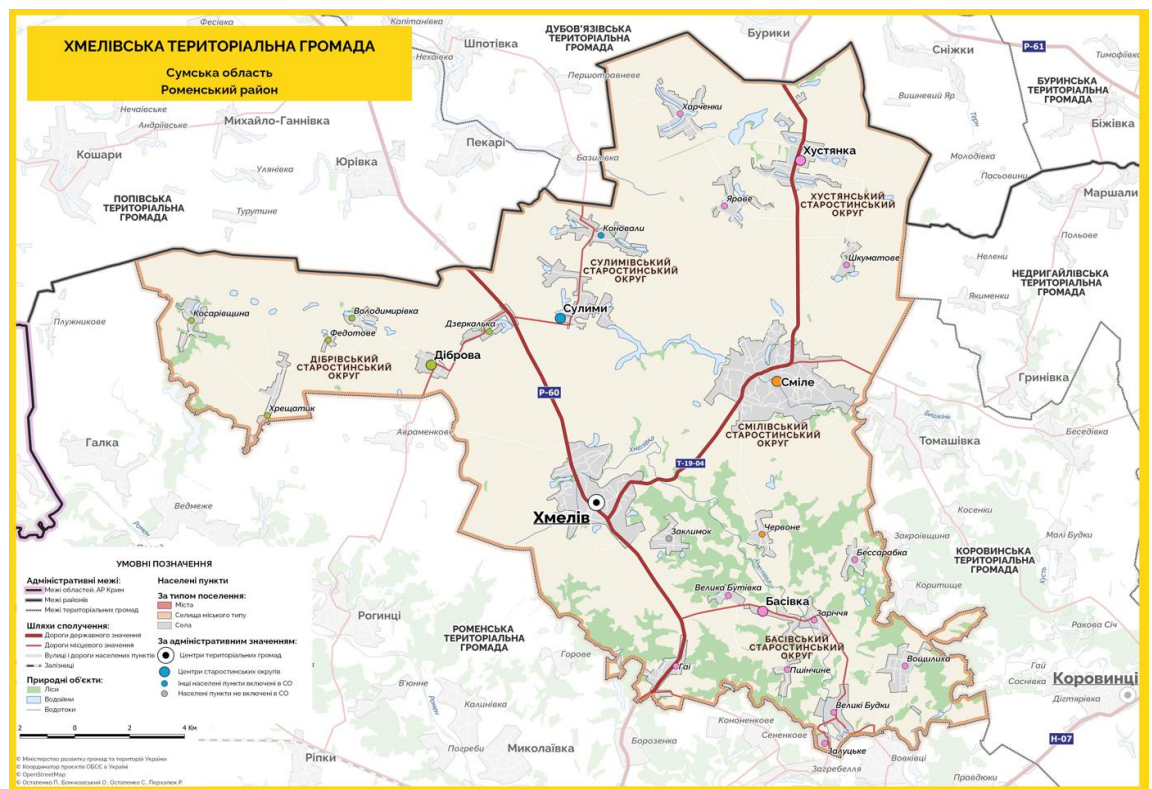

Рисунок 3.1 – Географічне положення Хмельівської ОТГ

Площа Хмельівської територіальної громади: 387, 5 км² Населення громади станом на 01.01. 2023 року складає 5850 осіб. В склад громади входить Хустянський, Сулимівський, Смілівський, Дібрівський та Басівський старостинські округи. Територіально близько знаходиться з районами; Лохвицьким – Полтавська область на півдні,; Срібнянським і Талалаївським - Чернігівська область на заході, Конотопським,

Буринським і з недавнього часу Недригайлівським і Липоводолинським, які є тепер частиною району – на сході. Громада межує:

- північ - Середино-Будська селищна рада;
- захід - Шостинська міська рада;
- південь - Березівська сільська рада та Есманська селищна рада;
- схід - Дружбівська міська рада та Свеська селищна рада.

Відстань від населених пунктів Хмельівської ОТГ до Ромнів в межах від 15 км до 40 км, обласний центр - в межах 100-130 км. В межах Роменського району є колія Південної залізниці, що поєднує центри громад з Роменщиною з Кременчуком, Бахмачем.

2.2. *Демографія та ринок праці.* Хмельівська громада налічує 5850 жителів. В центрі громади, мешкає 1090 жителів. Решта населення живе між сільськими населеними пунктами. У громаді переважають жінки їх 52% від загальної чисельності, відповідно чоловіків - 48%. Рівень працездатного населення складає 58,2% від загальної кількості мешканців. З них зайнятих є 56 %. Робоча сила у громаді розподілена між різними галузями згідно з таким відсотковим співвідношенням до загальної кількості працездатних осіб: в охороні здоров'я - 5,7%; приватному секторі - 5,6%; освіта - 5,4%; в державних службах та місцевому самоврядуванні - 4,1%; в лісовому господарстві - 3,4%; в торгівлі - 2,9%; в сільському господарстві - 1,9%; у зв'язку - 0,6%; в будівництві - 0,6%; в транспорті - 0,5%; в промисловості - 0,4%; в фермерських господарствах - 0,4%; в харчовій промисловості - 0,2%.

2.3. *Розвиток інфраструктури в громаді.* Територію Хмельівської об'єднаної територіальної громади перетинає автомобільна траса Ромни – Конотоп. Стан доріг з твердим покриттям на території громади залишає бажати кращого. Не всі населені пункти громади мають доступ до громадського транспорту. Серед факторів, що призводять до цього, варто відзначити поганий стан доріг, недостатню компенсацію від держави за проїзд пільгових категорій та обмежену кількість пасажирів. У зв'язку з цим перевізники відмовляються обслуговувати деякі маршрути, що призводить до негативної реакції серед громади. У межах громади відсутні жодні залізничні станції.

2.4. *Аналіз програм соціального та економічного розвитку громади.* У межах Хмельівської селищної територіальної громади реалізуються наступні програми, спрямовані на розвиток існуючої інфраструктури, поліпшення соціального становища населення, забезпечення захисту від можливих надзвичайних ситуацій та підтримку економічного розвитку (табл.3.3)

Таблиця 3.3- Програми соціального та економічного розвитку, які діють на території громади станом на 01.01.2023 року

Назва програми	Бюджет програми
«Житлово-комунальне господарство та благоустрій населених пунктів»	1,9 млн. гривень
«Природоохоронні заходи місцевого значення»	83 тис. грн.
«Розвиток пожежної охорони, забезпечення пожежної безпеки та підтримка Місцевої пожежної охорони» в селищі,	700 тис. грн.
«Регулювання земельних відносин»	800 тис. гривень.
«Освіта Роменщини» з бюджетом у розмірі	1,28 млн. гривень.
«Розвиток фізичної культури і спорту» в селищі	100 тис.грн
«Соціального захисту населення» в селищі, забезпечена фінансовими ресурсами у розмірі	450 тис.грн
«Розвитку медичної допомоги»	3,9 млн. гривень.
«Залучення інвестицій та поліпшення інвестиційного клімату в Хмельівській селищній територіальній громаді»	в 470 тис. грн. гривень.
Культурно-мистецькі заходи	220 тис. гривень.
Програма фінансування Комунального підприємства «Хмельівське»	380 тис. грн.

*Джерело: сформовано автором

Дії, передбачені вище зазначеними програмами, зорієнтовані в забезпеченні населення якісним водопостачанням і водовідведенням; проведенням ремонтних робіт на дорогах, які мають комунальну власність та є частиною автошляхів загального використання; відновленням системи освітлення населених пунктів; впорядкуванням та обробкою твердих побутових відходів, очищенням від забруднення захисних зон рік та водойм; забезпечення стабільності діяльності новостворених комунальних підприємств; в наданні соціальної підтримки малозахищеним сім'ям та жителям; в розвитку освітніх та спортивних галузях, для задоволення культурних та дозвільних потреб громадян; в підтримці місцевих: пожежної охорони та державного пожежно-рятувального загону; в

збереженні та захисті земельних ресурсів, та залученні додаткових інвестицій в економіку громади.

3. Перспективи зростання Хмелівської ОТГ

3.1 Основна мета зростання. Вивчивши завдання, над якими працювала селищна рада в минулі роки, та враховуючи актуальні потреби, що виникли на сьогодні, основувшись на результатах SWOT-аналізу, викладеного в таблиці 3.1, і враховуючи фінансові можливості селищної ради, для досягнення ефективного соціального та економічного розвитку громади можна визначити такі ефективні цілі розвитку:

Мотивування економічної активності та забезпечення ефективного використання існуючого потенціалу та ресурсної бази.

Громада має вільні, незабруднені земельні ресурси, які можуть бути використані інвесторами як у виробництві так і для переробки сільськогосподарської продукції; в будівництві рекреаційного оздоровчого табору, бази відпочинку та санаторію.

Громада розполагає привабливими об'єктами для інвестицій, такими як Роменський молокозавод і цегельним заводом СБК Ромни, що обладнані необхідними виробничими приміщеннями, потужностями та ресурсами.

Крім того, важливо розглядати можливість підтримки розвитку малого та середнього бізнесу, наприклад, шляхом надання їм пільгових кредитів для розширення виробництва чи допомоги у погашенні наявних кредитів, компенсації відсоткової ставки тощо, за рахунок місцевого бюджету. Критеріями успішності даної мети будуть:

- привертання додаткових інвестицій для розвитку місцевого виробництва; збільшення кількості робочих місць;
- підвищення конкурентоспроможності громади; зростання доходів громадян;
- забезпечення високого рівня наповненості місцевого бюджету;
- розвиток сектору малого і середнього підприємництва.

3.2.Переоснащення та модернізація соціальних інфраструктурних об'єктів громади. Для забезпечення адекватного проживання мешканців громади необхідно удосконалювати існуючу мережу дорожнього покриття, розширювати системи водопостачання та водовідведення, забезпечувати виконання реконструкції існуючих медичних установ, закладів освіти клубів, бібліотек, осучаснювати їх матеріальну і технічну складову і покращувати якість управління громадою. Критеріями ефективності можна вважати:

- забезпечення комфортних умов для життя населення;
- уповільнення міграційних процесів у громаді до населених пунктів з розвиненішою інфраструктурою;

- підвищення рівня освіти серед мешканців громади;
- якість в наданні медичних послуг жителям громади;
- підвищення ефективності в державному управлінні.

3. Захист населення від непередбачених подій в соціальному, криміногенному, техногенному та природному аспекті. У громаді проводиться системна робота щодо соціального захисту осіб, які опинились у складних життєвих умовах та належать до незахищених верств населення. На території громади створені та діють місцева пожежна охорона, державний рятувальний загін, станція екстреної медичної допомоги та відділення поліції, що в цілому відповідає потребам регіону у захисті від ризиків та надзвичайних подій, а також у забезпеченні громадського порядку. Проте важливим є поліпшення та зміцнення матеріально-технічної бази вищезазначених підрозділів. Критеріями ефективності в даному випадку є:

- скорочення часу в реагуванні на виклики пожежних машин та карет швидкої допомоги;
- покращення якості надання невідкладної домедичної та медичної допомоги потерпілим;
- зменшення рівня злочинності та поліпшення криміногенної обстановки.

Визначені цілі сприятимуть соціальному та економічному розвитку громади не лише на короткострокову перспективу, а й на довгостроковому горизонті.

Фіналізуючи матеріал підрозділу 3.2 дійшли до висновку, що пріоритетами у розвитку громади будуть наступні напрями:

1. Оптимізація управлінської структури громади та поліпшення взаємодії між відділами та старостинськими округами.

2. Підвищення якості надаваних адміністративних послуг та розвиток Центру надання адміністративних послуг.

3. Сприяння розвитку підприємництва на території громади.

4. Відновлення інфраструктури доріг та вулиць.

5. Підтримка аграрного сектору та кооперативного руху.

6. Забезпечення якісного водопостачання населення.

7. Розвиток сфери охорони здоров'я.

8. Оптимізація діяльності опорних шкіл та покращення їх матеріальної та технічної бази.

9. Оновлення матеріальної та технічної складової закладів культури.

10. Підтримка Комунального підприємства "Хмилівське" та удосконалення комунальних послуг, які ним надаються.

11. Підвищення енергоефективності бюджетної установи.

12. Поліпшення екологічної безпеки та санітарного стану населених пунктів.

13. Привертання інвестицій до виробничої сфери громади та агропромислового комплексу.

14. Забезпечення громадської безпеки та збереження правопорядку.

15. Підтримка населення, яке потребує особливої уваги та захисту.

16. Розвиток громадської інфраструктури.

17. Підвищення рівня доходів населення.

18. Забезпечення фінансовими ресурсами місцевого бюджету для реалізації запланованих ініціатив.

3.3 Механізми реалізації перспективного Плану розвитку громади та його ефективність

Всі вищезазначені пріоритети вказують на соціальний і економічний розвиток громади. Однак для більш точного розуміння слід визначити основні завдання розвитку громади на наступний рік та конкретні заходи, спрямовані на їх виконання, як це відображено у таблиці 3.3.

Механізм виконання плану полягає у використанні коштів, які надходять до місцевого бюджету, субвенцій з обласного та державного бюджетів, а також у поданні існуючих та майбутніх проектів для участі в конкурсних відборах за обласними та державними програмами. Фінансування заходів здійснюється за рахунок інших джерел, які не суперечать законодавству.

Таблиця 3.4 – Прогнозні показники щодо сприяння розвитку підприємництва,

№ з/п	Заплановані завдання та заходи розвитку громади	Рік впровадження напрямку та заходу	Обсяги фінансування, гривні (бюджет)
1	Підтримка малого та середнього підприємництва	2024	500 000 (за рахунок коштів місцевого бюджету)
2	Підвищення якості надання послуг КП «Хмелівське»	2024	800 000 (за рахунок коштів місцевого бюджету)
3	Підтримка утворення кооперативного руху	2024	300 000 (за рахунок коштів місцевого бюджету)
4	Підтримка місцевих сільськогосподарських виробників та фермерських господарств	2024	500 000 (за рахунок коштів місцевого бюджету)
	Всього	х	2 100 000

*Джерело: сформовано автором

Дані таблиці 3.4 свідчать про те, що на 2024 рік з місцевого бюджету, необхідно направити наступні фінансові ресурси для: підтримку малого та

середнього підприємництва, підвищення якості надання послуг КП «Хмелівське», підтримку розвитку кооперативного руху на території громади, підтримку місцевих сільськогосподарських виробників та фермерських господарств в сумі 2,1 млн. грн.

Таблиця 3.5 – Прогнозні показники щодо сприяння розвитку інфраструктури громади

№ з/п	Заплановані завдання та заходи розвитку громади	Рік впровадження напрямку та заходу	Обсяги фінансування, гривні (бюджет)
1	Модернізація вуличного освітлення з використанням енергозберігаючих технологій	2024	50 000 (30 000 місцевий бюджет, 20 000 кошти міжнародного гранту)
2	Проведення капітальних ремонтів на системах водопостачання	2024	200 000 (місцевий бюджет)
3	Реконструкція очисних споруд в смт Ромни	2024-2025	15 000 000 (державний бюджет 10 500 000, місцевий бюджет 4 500 000)
4	Ремонт автомобільних доріг загального користування на умовах співфінансування	2024	400 000 (державний бюджет 200 000, місцевий бюджет 200 000)
5	Ремонт комунальних доріг з твердим покриттям, підсипка та грейдування ґрунтових доріг	2024	200 000 (місцевий бюджет)
	Всього	х	15 550 000

*Джерело: сформовано автором

Дані таблиці 3.5 свідчать про те, що на сприяння розвитку інфраструктурних об'єктів територіальної громади із державного та місцевого бюджетів необхідно надати допомоги у розмірі 15,5 млн. грн на: модернізацію вуличного освітлення з використанням енергозберігаючих технологій, проведення капітального ремонту у системах водопостачання, модернізацію очисних споруд в м. Ромни, ремонтні роботи автомобільних доріг загального призначення на умовах співфінансування, ремонти комунальних доріг з твердим покриттям, підсипка та грейдування ґрунтових доріг. Дані таблиці 3.6 свідчать

про те, що розвиток соціальної інфраструктури Хмельівської громади в 2024 році планується використати 51,4 млн. грн. Ці кошти будуть витрачені на: осучаснення матеріальної та технічної складової об'єктів соціальної інфраструктури, на благоустрій об'єктів відпочинку, на капітальний ремонт центру надання адміністративних послуг, житлових об'єктів тощо.

Таблиця 3.6 – Прогнозні показники сприяння розвитку об'єктів соціальної сфери

№ з/п	Заплановані завдання та заходи розвитку громади	Рік впровадження напрямку та заходу	Обсяги фінансування, гривні (бюджет)
1	Капітальний ремонт Хустянського ліцею 1-3 ст з метою утеплення	2024-2025	48 000 000 (державний бюджет 43 200 000, місцевий бюджет 4 800 000)
2	Осучаснення матеріально-технічної бази закладів освіти, спортивних споруд	2024	200 000 (кошти місцевого бюджету)
3	Осучаснення матеріально-технічної бази культурних об'єктів	2024	90 000 (кошти місцевого бюджету)
4	Осучаснення матеріально-технічної бази лікувальних закладів	2024	500 000 (кошти місцевого бюджету)
5	Мотивування та залучення в громаду висококваліфікованих спеціалістів медиків	2024	160 000 (кошти місцевого бюджету)
6	Ремонтні роботи багатоквартирних споруд житлового фонду	2024	2 000 000 (кошти місцевого бюджету)
7	Благоустрій об'єктів відпочинку	2024	80 000 (кошти місцевого бюджету)
8	Утеплення бюджетної установи	2024	100000 (кошти місцевого бюджету)
9	Капітальний ремонт приміщення ЦНАПу	2024	250 000 (кошти місцевого бюджету)
	Всього	х	51 380 000

*Джерело: сформовано автором

Туризм представляє собою ефективну та перспективну галузь економіки у багатьох країнах світу. Він сприяє розширенню економічної бази, спонукає до залучення інвестицій, сприяє розвитку експортних можливостей та участі в міжнародних ініціативах для суміжних галузей економіки. Також важливою є його роль у створенні нових робочих місць та забезпеченні зайнятості населення, а також в зростанні доходів та підвищенні рівня добробуту нації. У сучасних

умовах перебудови національної економіки та суспільства в Україні передбачається збільшення активності в сфері туризму на місцевому рівні. Стимулом для зростання підприємницької ініціативи має стати принцип децентралізації. За умов участі територіальних громад та розширення їх повноважень внаслідок децентралізації, туризм може виступити як один із факторів, що сприятиме активізації в місцевій економіці

Таблиця 3.7- Прогнозні показники щодо розвитку туристичної сфери територіальної громади

№ з/п	Заплановані завдання та заходи розвитку громади	Рік впровадження напрямку та заходу	Обсяги фінансування, гривні (бюджет)
1	Створення спортивно-туристичного табору на майданчику колишньої закритої школи	2024	80 000 (кошти місцевого бюджету)
2	Розширення території природного заповідного фонду	2024	100 000 (кошти місцевого бюджету)
3	Оздоровлення прибережних зон водних об'єктів та створення зон відпочинку в межах природного заповідного фонду.	2024	80 000 (кошти місцевого бюджету)
4	Активізація розвитку готельної галузі.	2024	100 000 (кошти місцевого бюджету)
5	Захист історично-культурної, архітектурної та духовної спадщини.	2024	50 000 (кошти місцевого бюджету)
	Всього	х	275 000

*Джерело: сформовано автором

Дані таблиці 3.7 свідчать про те, що в 2024 році на розвиток туристичної галузі територіальної громади буде виділено 275 тис. грн. Отже, децентралізація у сфері туризму це делегування великої частини повноважень, ресурсів і відповідальності від органів виконавчої влади місцевим органам самоврядування. Ця стратегія ґрунтується на принципах, визначених Європейською хартією місцевого самоврядування та найкращими практиками у цій галузі, які визнані у всьому світі. У сучасних умовах економіки регіони відіграють ключову роль у керуванні регіональними програмами та реалізації стратегій розвитку. Починаючи з 1 січня 2021 року, всі звернення щодо отримання різних видів соціальної допомоги, пільг, субсидій та компенсацій

повинні подаватися через «фронт-офіси» місцевої громади. Ці «фронт-офіси» відповідають за передачу зазначених звернень до відповідних органів соціального захисту населення райдержадміністрацій. Виняток складають лише документи, які надсилаються поштою або подаються у електронній формі. З метою виконання цього завдання в межах структури виконавчого органу місцевої громади передбачається створення структурного підрозділу, відповідального за соціальний захист населення, або призначення відповідальних посадових осіб. Для використання єдиної методологічної основи у виконанні завдань з соціального захисту населення та захисту прав дітей на рівні територіальних громад, Міністерство соціальної політики розробило Методичні рекомендації щодо організації та здійснення діяльності територіальної громади у сфері соціального захисту жителів територіальних громад та захисту прав діточок. Ці рекомендації були затверджені наказом Мінсоцполітики від 30 грудня 2020 року під номером 868.

Таблиця 3.8- Прогнозні показники, щодо впровадження соціального захисту громадян, які проживають в територіальній громаді

№ з/п	Заплановані завдання та заходи розвитку громади	Рік впровадження напрямку та заходу	Обсяги фінансування, гривні (бюджет)
1	Виплата соціальних виплат і компенсацій малозахищеним верствам населення	2024	3 900 000 (державний бюджет 3 600 000, місцевий бюджет 300 000)
2	Створення простору, доступного для людей з обмеженою мобільністю	2024	200 000 (кошти місцевого бюджету)
	Всього	х	4 100 000

*Джерело: сформовано автором

Дані таблиці 3.8 свідчать про те, що в 2024 році планується на соціальні виплати в громаді використати 4,1 млн. грн.

У ході реформи місцевого самоврядування, важливі повноваження, які стосуються безпеки населення, передаються на найбільш близький до громадян рівень влади – територіальні громади. Саме на рівні міських, селищних та сільських громад здійснюються та впроваджуються основні заходи для захисту

населення і територій. Тому кожна громада має планувати та організовувати власні заходи з безпеки, забезпечуючи захист мешканців від можливих надзвичайних ситуацій. З таблиці 3. 9 бачимо що на подібні цілі громада планує в 2024 році використати 85 тис. грн.

Таблиця 3.9- Прогнозні показники, щодо впровадження цивільного захисту населення

№ з/п	Заплановані завдання та заходи розвитку громади	Рік впровадження напрямку та заходу	Обсяги фінансування, гривні (бюджет)
1	Оновлення технічного обладнання підрозділів місцевої пожежної охорони та Державного пожежно-рятувального загону	2024	60 000 (кошти місцевого бюджету)
2	Створення системи інформування громади	2024	25 500 (кошти місцевого бюджету)
	Всього	х	85 500

*Джерело: сформовано автором

Участь громадян у забезпеченні правопорядку є частиною обговорення процесів децентралізації поліцейських повноважень, що включає делегування певних функцій поліції органам місцевого самоврядування (місцевій поліції), залучення добровільних громадських ініціатив, визначення пріоритетів роботи місцевої поліції у співпраці з комісіями, у яких бере участь громадськість та інші аспекти.

Таблиця 3.10- Прогнозні показники, щодо використання коштів на охорону громадського порядку

№ з/п	Заплановані завдання та заходи розвитку громади	Рік впровадження напрямку та заходу	Обсяги фінансування, гривні (бюджет)
1	Покращення матеріально-технічної бази поліцейського відділення громади	2024	50 000 (кошти місцевого бюджету)
2	Реалізація ініціативи "Поліцейський представник у громаді".	2024	250 000 (кошти місцевого бюджету)
3	Впровадження системи відеоспостереження на вулицях та дорогах громади.	2024	400 000 (кошти місцевого бюджету)
	Всього	х	700 000

*Джерело: сформовано автором

Ці органи правопорядку мають статус місцевих самоврядувань та фінансуються за рахунок коштів з місцевого бюджету. При цьому самі органи самоврядування мають право вирішувати питання, щодо створення і ліквідації відповідних підрозділів відповідно до їх компетенції. Також службовці цих органів мають єдиний статус як працівників органів самоврядування, на яких поширюються загальні вимоги закону про місцеве самоврядування.

Створення місцевих поліцейських пунктів в Україні може відбутися у рамках децентралізації функцій забезпечення правопорядку, що супроводжується розширенням повноважень органів місцевого самоврядування та активізацією ролі територіальних громад. Варто відзначити, що, на відміну від забезпечення лише правопорядку, місцева поліція в країнах Європейського Союзу також виконує завдання у надзвичайних ситуаціях та сфері соціального обслуговування. На заходи по охороні правопорядку в територіальній громаді планується використати 700 тис. грн з місцевого бюджету.

У більшості випадків, у містах та громадах, екологічні цілі зазвичай визначаються у рамках стратегії розвитку громади або спеціалізованих цільових програм екологічного спрямування, наприклад, "Програми охорони природного середовища".

Зазвичай на рівні міста та громади не влаштовується окремий стратегічний документ, що стосується екологічних аспектів. Після визначення основних цілей у стратегії розвитку громади, екологічні цілі розподіляються між кількома спеціалізованими програмами. Ці програми можуть включати в себе ініціативи з охорони навколишнього середовища, екологічної освіти, управління водними ресурсами, обробки відходів, управління парками та зеленими зонами, а також окремі програми для розвитку сільського і лісового господарств.

Навіть при складанні набору цільових програм, які містять заходи щодо поліпшення екологічної ситуації та охорони навколишнього середовища, громади часто не вирішують проблеми екології комплексно та не усвідомлюють їх. Ситуацію поліпшила б практика щорічного складання екологічного паспорту

громади, який завдяки регулярному оновленню надає можливість відстежувати поточний стан і оцінювати тенденції у зміні складових довкілля.

Таблиця 3.11- Прогнозні показники, щодо використання коштів на охорону навколишнього середовища

№ з/п	Заплановані завдання та заходи розвитку громади	Рік впровадження напрямку та заходу	Обсяги фінансування, гривні (бюджет)
1	Здійснення заходів із припинення функціонування незаконних сміттєзвалищ	2024	150 000 (кошти місцевого бюджету)
2	Удосконалення рівня екологічної освіченості.	2024	50 000 (кошти місцевого бюджету)
3	Введення системи класифікації побутових відходів.	2024	300 000 (кошти місцевого бюджету)
	Всього	х	500 000

*джерело: власна розробка

Дані таблиці 3.11 свідчать про те, що на 2024 рік громадою заплановано на охорону навколишнього середовища виділити 500 тис.грн. Жителі громад зазвичай добре усвідомлюють основні позитивні та негативні аспекти у сфері екології. Зокрема, їх може турбувати якість повітря, рівень води у річках, якість ґрунтових вод, проблеми із сміттєзвалищами, а також ризики, пов'язані зі зміною клімату та інші аспекти. У той час, центральні державні установи, що відповідають за екологію та проблеми довкілля, хоча розуміють загальні тенденції, не завжди мають повну інформацію про стан довкілля на місцевому рівні.

Світовий досвід і сучасна ситуація в Україні підтверджують, що успішний розвиток будь-якої територіальної громади залежить від створення стратегії, що ґрунтується на чітко визначених критеріях і індикаторах. Ці орієнтири виступають ключовими визначниками ефективності та результативності впроваджених змін. Оцінка результатів управлінської діяльності здійснюється відповідно до цих критеріїв і можливостей їх вимірювання, що визначає успішність реалізації відповідних стратегій розвитку. В той самий час, на жаль,

у практиці управління соціально-економічним розвитком громад критеріальний підхід до оцінки результатів та ефективності діяльності місцевої влади не отримав широкого розповсюдження. У цьому контексті розумно розподілити індикатори на дві основні категорії: економічного розвитку та соціального розвитку.

Індикатори економічного розвитку територіальної громади включають реальні статистичні показники економічного прогресу в регіоні чи території, які найбільш точно відображають явища та тенденції у економічній сфері (критерій). Ці індикатори визначають оптимальні значення - інтервали величин, в межах яких створюються найбільш сприятливі умови для відтворювальних процесів в економіці громади. Також виокремлюють порогові значення індикаторів - це конкретні кількісні величини, порушення яких викликає несприятливі тенденції в економіці, а також граничні значення індикаторів - кількісні показники, порушення яких може викликати загрозові процеси в економіці громади.

Індикатори соціального розвитку представляють собою кількісні та якісні вимірювання, що відображають стани та процеси функціонування та розвитку соціальних об'єктів. Вони представлені у формі, яка дозволяє здійснювати порівняння та аналіз.

Згідно розроблених прогнозних планів соціального та економічного розвитку необхідно на 01.01.2024 року наповнити місцевий бюджет на суму 20 526 тис. грн., для реалізації намічених заходів. Єдиним на сьогодні варіантом, «заробляння коштів» є отримання державного гранту. Необхідною умовою угоди про грант є забезпечення створення робочих місць та працевлаштування громадян на них в обсязі, що визначено додатком до Порядку надання грантів на створення або розвиток переробних підприємств, який затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 24 червня 2022 року № 739, пункт 20. Цей додаток визначає, що кількість робочих місць повинна бути 5, якщо розмір гранту не перевищує 1,6 млн грн. За умови надання гранту у розмірі від 1,6 млн грн плюс одна гривня до 3,2 млн грн, необхідно створити 10 робочих місць. Аналогічно, при розмірі гранту до 4,8 млн грн, передбачається створення

15 робочих місць, до 6,4 млн грн – 20 робочих місць, а до 8 млн грн – 25 робочих місць.

Таблиця 3.12 – Результативність запланованих заходів щодо економічного та соціального розвитку Хмелівської громади на 2024 – 2025 роки, тис. грн

Напрями	Сума видатків	Створення робочих місць	Сума
Прогнозні видатки місцевого бюджету всього	20526,0	х	х
Грантова діяльність в переробній галузі, всього	х	60	20,8
Освіта	4,0		4,0
Підприємництво	10,8		10,8
Інфраструктура	3,0		3,0
Культура	0,5		0,5
Медицина	2,0		2,0
Екологія	0,5		0,5

*Джерело: розраховано автором

Дані таблиці 3.12 свідчать про те, що покрити витрати в 20, 5 млн. грн. Необхідно створити 60 робочих місць. Такий варіант, можливий за рахунок грантових програм, які надаються державою. Умови отримання грантів, описані вище. В цьому випадку розподіл коштів, буде виглядати так: на освіту – 4, 0 млн. грн (обладнання укриттів); на розвиток підприємництва – 10 млн. грн, на розвиток об’єктів інфраструктури 3 млн. грн, культура та медицина відповідно 0,5 млн грн та 2 млн грн.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі проведено дослідження проблеми соціально-економічного розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах реформи децентралізації. На прикладі Хмельівської селищної ради Роменського району Сумської області розглянуто типові проблемні питання, з якими стикаються громади після проведення реформи та шляхи їх вирішення.

Визначено, що децентралізація передбачає не лише реформу адміністративного устрою та фінансових відносин, а й змінює підхід до господарських і майнових відносин в соціально-економічній сфері з метою наближення органів місцевого самоврядування до суб'єктів господарської діяльності та населення, доступності надання для них адміністративних послуг, прозорості влади, що повинно поліпшити якість життя громадян.

Підкреслено, що стимулювання економічної діяльності в окремих громадах призводить до економічного підйому держави в цілому.

Визначено, що та система адміністративно-територіального устрою, яка існувала в державі не відповідала наявним викликам соціально-економічного розвитку. Не мала впорядкованої системи відносин власності, господарської діяльності, не здійснювала зручну розбудову інфраструктурних об'єктів для забезпечення потреб населення громади, а лише підтримувала у працездатному стані існуючі, не в повній мірі стимулювала підприємництво для всебічного розвитку регіону, як значущої складової частини держави.

Підкреслена важливість питання збільшення доходів громади шляхом забезпечення привабливості громади для інвесторів, стимулювання суб'єктів підприємницької діяльності збільшення кількості робочих місць та, розбудови конкурентоспроможного середовища.

На прикладі конкретної громади розглянуто наслідки проведеної децентралізації, її вплив на соціально-економічний стан регіону, визначено, що пріоритетним питанням має стати забезпечення позитивних тенденцій економічної діяльності, інвестиційної активності, налагодження належної

співпраці з громадськістю та збереження навколишнього природного середовища, а також запропоновано шляхи розвитку вищезазначеної громади.

Результати аналізу дозволили зробити наступні висновки:

1. ТГ Хмелівська знаходиться на території Роменського району. Загальна площа громади становить 387, 5 км². На території громади проживає 5397 тис. жителів. Територіально громада налічує 25 населених пунктів та має п'ять старостинських округів, а саме: Хустянський, Сулимівський, Смілівський, Дібрівський та Басівський та одну сільську раду.

2. Найбільшими населеними пунктами Хмелівської ОТГ, за площею території, є села Сміле та Хмелів. Найменшими – с. Шкуматове та с. Залуцьке. За кількістю населення найбільшими є села Сміле та Хмелів. Найменшими – с. Федотове та Шкуматове.

3. На території підприємства знаходяться 13 сільськогосподарських підприємств. У підприємницькій діяльності бере участь 264 особи, які зареєстровані.

4. Найбільшу питому вагу по кількості населення яке проживає становить Смілівський С.О. – 26%. Хмелівський та Басівський СО відповідно становлять 20% та 19%. В останні три роки чисельність населення в територіальній громаді має тенденцію до скорочення., а саме 500 осіб покинули територію громади не враховуючи війни.

5. В громаді проживаючих чоловіків і жінок у процентному співвідношенні порівну. Така тенденція по всім старостівським округам зберігається. Проте, у віці від 18 до 39 років чоловіків в громаді більше ніж жінок. У віці 40 -59 років чоловіків в структурі громади знову порівну. У віці 60 і старше жінок в половину більше ніж чоловіків. Хоча така тенденція зберігається до війни.

6. В Сулимівському СО найбільший рівень зайнятості населення серед всієї територіальної громади, яка нами аналізується, і становить 90%. Достатній рівень зайнятості показує С. Хмелів, як адміністративний центр громади, Дібрівський, Сулимівський та Басівський СО. В цілому по громаді рівень зайнятості населення становить майже 66%.

7. Враховуючи кількість працездатних громадян громади прийшли до висновку, що найбільше членів громади зайняті в аграрному секторі та в бюджетній сфері відповідно становлять 16%, і це цілком виправдано. Бо в громаді знаходяться 13 сільськогосподарських підприємств різної форми власності і структури адміністративні, без яких життєдіяльність громади не можлива. В промисловості зайнято лише 3% працездатного населення громади. В освіті і медицині зайнято по 5% від працездатного населення громади. Торгівля представлена 2% працездатного населення громади.

8. На території громади є 7 відділень зв'язку. Але відкритими є відділення, що знаходяться в селах: Хмелів та Сміле, в інших стростинських округах поштові відділення закриття, причиною є зменшення кількості населення, які обслуговували закриті відділення. Банківські відділення відсутні на території Хмелівської ОТГ. Усі населені пункти громади мають доступ до інтернет-зв'язку.

9. На території Хмелівської ТГ знаходяться дві поліклініки, що відносяться до загальної практики в сімейній медицині, чотири Фельдшерсько-акушерські пункти (ФАП), дві аптеки та п'ять фельдшерських пунктів. Кожен старостівський округ обладнаний відділом зв'язку, у трьох з шести старостівських округів, включаючи село Хмелів, існують дитячі дошкільні заклади. Також у цих округах, за винятком Сулимівського та Дібрівського, функціонують освітні школи (ліцеї).

10. В громаді функціонує 5 закладів загальної середньої освіти, обслуговується 295 учнів. Хустянський навчально-виховний комплекс повністю завантажений відповідно до розрахункової кількості. Смілівський ліцей імені Феодосія Сахна та Дібрівський навчально-виховний комплекс є найменш завантаженими з відповідними показниками 12,7% та 22,5%. Загальна кількість вчителів загальноосвітніх шкіл складає 78 осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біржа праці об'єднаних територіальних громад. [Електронний ресурс]. URL : <http://jobcenter-otg.com.ua/> (дата звернення: 01.11.2023).
2. Бобровський О. І. Територіальні громади як суб'єкти публічного управління первісних територіальних ланок суспільства. Науковий вісник: державне управління. 2020. № 2. С. 32–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nauvisdu_2020_2_5 (дата звернення 01.11.2023)
3. Васильєва О. І., Васильєва Н. В. Концептуальні засади сталого розвитку територіальних громад. Державне управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 8. С. 74–78. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2018/17.pdf (дата звернення: 21.11.2023).
4. Децентралізація управління: переваги і ризики в умовах України. URL: <http://www.novageografia.com/vogels139-1.html> (дата звернення: 01.11.2023).
5. Експерти проаналізували бюджети об'єднаних громад кожної області за 2019 рік. URL: <https://decentralization.gov.ua/news> (дата звернення: 20.11.2023).
6. Жаліло Я.А Нова регіональна політика для нової України. Київ : Інститут суспільно-економічних досліджень, 2017. 76 с.
7. Забарна Е. М. Територіальні громади в європейському транскордонному просторі. *Економічний форум*. 2020. № 3. С. 3–9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2020_3_3 (дата звернення 21.11.2023)
8. Коваленко Н. В. Децентралізація публічної влади в контексті сучасного розвитку України. Публічне управління та регіональний розвиток. 2020. № 8. С. 563–583. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/purr_2020_8_12. (дата звернення 21.11.2023)
9. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/593/%D0%9C%D0%BE%D0%B%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3__10.09.2020.pdf (дата звернення: 01.11.2023).

10. Михалюк Н., Дубневич Ю. Методика розрахунку спроможності для утворення об'єднаної територіальної громади. *Вісник Львівського національного аграрного університету: економіка АПК*. 2020. № 27. С. 28–33.

11. Мовчан У. І. Децентралізація в українській неопатримоніальній демократії: переваги, недоліки та шлях до потенційного миру. *Політикус*. 2021. Вип. 6. С. 44–48.

12. Петрушенко Ю. М., Костюченко Н. М. Політика місцевого розвитку, заснована на участі територіальних громад. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Npdntu_ekop_2014_3_7.pdf. (дата звернення: 20.11.2023).

13. Письменний І. В. Територіальні громади як суб'єкти активного розвитку громадянського суспільства в Україні. Державне управління та місцеве самоврядування. 2019. Вип. 1. С. 144–149. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2019_1_20. (дата звернення 21.11.2023)

14. Пак Н. Т., Подвірна Н. С. Територіальні громади як основний елемент місцевого самоврядування. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2018. Вип. 29. С. 63–67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2018_29_14 (дата звернення 21.11.2023)

15. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.11.2023).

16. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 р. № 1508-VII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> (дата звернення: 01.11.2023).

17. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 14.05.2020 р. № 157-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата звернення: 01.11.2023).

18. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 24.02.2018 р. № 141-VIII / Верховна Рада України. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text (дата звернення: 01.11.2023).

19. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин: Закон України від 01.01.2017 р. № 79-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-19#Text> (дата звернення: 01.11.2023).

20. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: Закон України від 01.01.2017 р. № 71-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/71-19#Text> (дата звернення: 01.11.2023).

21. Про утворення та ліквідацію районів: Постанова Верховної Ради України від 17.07.2020 р. від 807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text> (дата звернення: 01.11.2023).

22. Про призначення чергових місцевих виборів у 2020 році: Постанова Верховна Рада України від 15 липня 2020 року № 795-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/795-IX#Text> (дата звернення: 01.11.2023).

23. Реформа децентралізації. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivnevryaduvannya/reforma-decentralizaciyi> (дата звернення: 01.11.2023).

24. Регіональний прогноз ОЕСР 2019: використання мегатрендів для міст та сільських районів. URL: <https://doi.org/10.1787/9789264312838-en> (дата звернення 21.11.2023)

25. Снітинський В. В., Грицак Л. Я., Янишин Я. С., Дубневич Ю. В., Содома Р. І. Соціально-економічний розвиток Трускавецької об'єднаної територіальної громади. Львів; Кам'янка-Бузька, 2020. 178 с

26. Стойка А. В., Чечель А. О., Головіна О. І. Фінансова децентралізація як чинник сталого територіального розвитку. Менеджер. 2020. № 1. С. 60–77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzhm_2020_1_6 (дата звернення 21.11.2023)

27. Семцов В. М. Інституціоналізація організаційно-поведінкових змін у діяльності підприємств аграрної сфери України: концепт неспостережуваних економічних процесів: монографія. Вінниця: Рогальська І. О., 2018. 480 с.

28. Сторонянська І., Максименко А., Левицька О., Патицька Х., Сірик З. Соціально-економічне становище об'єднаних територіальних громад : Захід VS Центр : науково-аналітичне видання НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2019. 64 с.

29. Хмелівська сільська рада Офіційний сайт.URL: <https://hmelivska-gromada.gov.ua/news/1641980852> (дата звернення 21.11.2023)

30. Уманець Т. В. Стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України на засадах фінансової децентралізації. *Економічний вісник Донбасу*. № 3(57). 2019. С. 83-88.

31. Regional Development Programmes 2007 - 2013 / Regional Policy URL: http://ec.europa.eu/regional_policy (дата звернення 11.11.2023)

32. EC / Cohesion policy 2007 - 2013. - Luxembourg, 2007.

33. Human Development Report. - [Електронний ресурс]. URL: <https://web.archive.org/web/20201215063955/http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf>. (дата звернення: 01.11.2023).

34. Lawrence G. McMillan. McMillan on Options // John Wiley & Sons, 2018. 672 p.

35. Laurie Mook, Jack Quarter, Betty Jane Richmond. What Counts: Social Accounting for Nonprofits and Cooperatives 2nd edition (Sigel Press, London, 2007), p.17. URL: <http://www.msvu.ca/socialconomyatlantic/english/whatisE.asp> №top (дата звернення: 01.11.2023).